

"חוקים לחיותם"
הלכות לחודש ניסן

לב שומע

שיעורי הרה"ג
רבי שמעי' לעזו שליט"א
דומ"ץ קהל ישב לב דסאטמאר
לונדון

על פרשת השבוע

מצורע - שבת הגדול

ניתן לשמוע השיעורים ב'קול הלשון'

020 81917000

[ex3,1.11.1]

שגיאות מי יבין - אי אפשר לבר בלא תבן
בבקשה, המוצא שגיאה כלשהוא יואיל להודיע למו"ל למען יתוקן אי"ה

להערות והארות ולקבלת הגליון

יש לשלוח לאימעל: levshomeya@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח מקים עולה של תורה

ר' ישעי' זאב בן הרה"ח ר' ישראל ישכר זלה"ה

גלב"ע י"ב תשרי תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

עורך: יצחק אייכלר

052-7121811

סדר ועימוד: א. י. גרינוואלד

054-8494370

תוכן הענינים

זאת תהיה תורת המצורע ט

☆ עוון רכילות ולשון הרע מרחיקים את האדם מן הבורא וסוגרים בעדו מלקבל את השפע עליון ☆ השמור בנגע הצרעת ☆ זכור את אשר עשה ה' אלוֹקֵינוּ למורים בדרך ☆ זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והוא אל הכהן ☆ החוסס פיו זוכה לאור הגנוז ולכפרת עוונות יותר מתעניות וסיגופים

פסח

טבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ט

☆ נקיון החמץ מורה על ביעור כוחות הטומאה והרע ☆ חמץ הנגלה וחמץ הנסתר ☆ חייב אדם לטהר עצמו ברגל ☆ אורייתא קא מודעא ליה ☆ אין ביעור חמץ אלא שריפה ☆ הבודק צריך שיבטל

טו אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה טו

☆ מיכלא דאסוותא ☆ מיכלא דמהימנותא - השפעת המאכל על מוחו ולבו של האדם ☆ כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא ☆ טעם המצה דומה ללחמם של המלאכים ☆ קדושת המצה שומרת עלינו מן המזיקים כדמיון המזוזה ☆ מכל צרה הצילני - ראשי תיבות 'מצה' ☆ מצות אכילת מצה היא אבר מאברי הנשמה

קדושת ליל הסדר כא

☆ גדלות ליל הסדר נתגלתה כבר אצל אברהם ויצחק אבינו ע"ה - קודם שנגאלו בו ☆ בלילה הזה אוצרות טללים נפתחים ☆ לילה כיום יאיר ☆ יוצאי מצרים הקריבו קרבן פסח במקום המקדש ☆ קרבן פסח של אליהו הנביא

ובמזרא גדול' - זה 'גילוי שכינה' כה

☆ השראת השכינה אצל כל יהודי בליל הסדר ☆ התעלות ישראל בלילה זה - כדוגמת כהן גדול ביום הכיפורים ☆ הקב"ה משפיע קדושה עצומה בליל הסדר - עד כדי שמתבטל כח הטומאה בתתק"ס בקדושה ☆ 'בלילה ההוא נדה שנת המלך' - מחמת ביטול עריכת הסדר ☆ אם ישים אליו לבו ☆ 'משכו ידיכם מעבודה זרה' - הכנת הלב לקראת חג הפסח

פרשת מצורע - שבת הגדול

זאת תהיה תורת המצורע

☆ עוון רכילות ולשון הרע מרחיקים את האדם מן הבורא וסוגרים בעדו מלקבל את השפע עליון ☆ השמר בנגע הצרעת ☆ זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים בדרך ☆ זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן ☆ החוסס פיו זוכה לאור הגנוז ולכפרת עוונות יוטר מתעניות וסיגופים

ואף שמצינו בגמ' (ערכין טו:) 'תנא דבי רבי ישמעאל, כל המספר לשון הרע, מגדיל עונות כנגד שלש עבירות - עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים', אין הכוונה שעונשו של המדבר לשון הרע במיתה - כמו שלושת העבירות הללו, אלא שעוון לשון הרע מביא לאותן ג' עבירות חמורות (עיין מהרש"א שם), ואם כן הדרינן לקושיין, מדוע עוון לשון הרע אין כמוהו מרחיק מהבורא.

ונראה לבאר זאת עפ"י המובא בזה"ק (פר' תזריע מט:) לבאר מהי הצרעת שבאה בעוון לשון הרע. וזו לשונו (בתרגום ללשון הקודש) 'אמר ר' יצחק, כך שנינו [בענין] נגע צרעת, 'נגע' הוא דין תקיף ששורה בעולם, 'צרעת' היא מלשון סגור, כמו שלמדנו,

עוון רכילות ולשון הרע מרחיקים את האדם מן הבורא וסוגרים בעדו מלקבל את השפע עליון

'זאת תהיה תורת המצורע' (יד ב.) הנה הנגעים באים על עוון לשון הרע, והקריאה מעוררת אותנו להתבונן וללמוד על חומרת עוון זה, להיות מכאן ואילך מוסיף והולך בחיזוק שמירת הלשון והדיבור מכל חטא ועוון^א.

הנה מצינו באור החיים (יד ט ד"ה ובדרך) שכתב 'אין לך דבר שמרחיק האדם מן קונו כלשון הרע'. ובפשטות דבריו צריכים ביאור, מדוע 'אין לך דבר שמרחיק האדם מן קונו כלשון הרע', וכי אותם עבירות שחייבים עליהם מיתה כרת וערירי אינם חמורות ומרחיקות מהבורא יותר מעוון לשון הרע.

א. מרגניתא נאה אשכחנא באלשיך הק' (ויקרא יג ד), שכתב לבאר מדוע צבע ה'ההרת' היה לבן, וזו לשונו 'והנה מראה הנגע לבן', על דבר היותו הוראה ללשון הרע, שהלבין בו פני חבריו, שנשפך דם פניו למטה בגופו מהעור ולפנים והלבין עור בשרו. כן תתראה אשמתו לבנה בעור בשרו.

סגירת האור העליון, סגירת הטוב העליון שלא ירד לעולם'.

ומעתה לפ"ז יש לומר, שלפי האמת עוון לשון הרע אינו חטא חמור כמו ג' החמורות ר"ל, אמנם אין כמוהו מרחיק מהבורא, כיון שהוא סוגר את שפעי הטוב והאור העליון, ואף מביא לג' החמורות².

השמר בנגע הצרעת

ויש ללמוד מדברי הרמב"ם (הל' טומאת צרעת פט"ז ה"י) שעוון לשון הרע אינו רק במי שמספר בגנותו של חברו, אלא אפילו אם מדבר עליו שלא לפי ערכו, הריהו כבר

חוטא בעוון לשון הרע, וזו לשונו 'ועל ענין זה מזהיר בתורה ואומר (דברים כד ח-ט) 'השמר בנגע הצרעת' וגו', 'זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים בדרך' וגו'. הרי הוא אומר, התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה שהיתה גדולה ממנו בשנים, וגידלתו על ברכיה, וסכנה בעצמה להצילו מן הים, והיא לא זברה בגנותו אלא טעתה שהשותו לשאר נביאים. והוא לא הקפיד על כל הדברים האלו, שנאמר (במדבר יב ג) 'והאיש משה ענו מאד'. ואף על פי כן מיד נענשה בצרעת, קל וחומר לבני אדם הרשעים הטפשים שמרבים לדבר גדולות ונפלאות³.

ג. מסופר (נפלאות היהודי עמ' כט) שפעם אחת ציווה היהודי הקדוש להרה"ק הרבי ר' בונם מפרשיסחא זיע"א שיצא לדרך ולא אמר לו על מה, ולקח עמו כמה חסידים ויצא לדרך. וכשבאו לכפר אחד ורצו לאכול אצל בעל הכפר, אמר להם בעל הבית, שאין לו מאכלי חלב כלל - רק בשר. והרבי ר' בונם ישב בחדרו, והחסידים היו הולכים וחוזרים בביתו של בעל הכפר, וחוקרים ודורשים מי היה השוחט, האם הבהמה כשרה בלי סירכא, והאם המליחה היתה כהוגן.

ויהי כדברם אל בעל הבית כדברים האלה, נשמע להם קול מאיש אחד שהיה יושב אחורי התנור ובגדיו קרועים כדרך האורחים העוברים ושבים מעיר לעיר. 'חסידים חסידים', מה שאתם נותנים לתוך הפה אתם חוקרים ודורשים מי הוא השוחט והיאך הכשירו את הבשר, אבל מה שאתם מוציאים מהפה, היינו הדיבורים היוצאים מן הפה, אין אתם צריכים לשום שאלה...

כשמוע הרה"ק הרבי ר' בונם זיע"א מתוך חדרו את דבריו של האורח, חשב בדעתו שעל דבר זה שלח אותו היהודי הקדוש - כדי שילמד מוסר מהאיש הנ"ל, ותיכף חזר לביתו. ובאמת האורח ההוא היה אליהו זכור לטוב, והבן'.

ג. וראה עוד מה שכתב הרמב"ם (סוף הל' טומאת צרעת פט"ז ה"י) 'זוה השינוי האמור בבגדים ובבתים שקראתו תורה צרעת וכו' אינו ממנהגו של עולם, אלא אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון הרע, שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו, אם חזר בו יטהר הבית, אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית, משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוב עליו. אם חזר בו יטהרו, ואם עמד ברשעו עד שישרפו, משתנה עורו ויצטרע, ויהיה מובדל ומפורסם לבדו - עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהוא הליצנות ולשון הרע, ועל ענין זה מזהיר בתורה ואומר (דברים כד ח)

זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים בדרך

עוד יש ללמוד על חומרת עוון לשון הרע, מן המובא בחובות הלבבות (שער ו - שער הכניעה פרק ז ד"ה ואמר איוב) בזו הלשון 'ואמר אחד מן החסידים: הרבה בני אדם יבואו ליום החשבון, וכשמראים להם מעשיהם, ימצאו בספר זכיותם זכיות שלא עשו אותם, ויאמרו: לא עשינו אותם. ויאמר להם: עשה אותם אשר דבר בכם וספר בגנותכם. וכן כשיחסר מספר זכיות

המספרים בגנותם, יבקשו אותם בעת ההיא, ויאמר להם: אבדו מכם בעת שדברתם בפלוני ופלוני. וכן יש מהם גם כן שימצאו בספר חובותם, חובות שלא עשו, וכשאומרים: לא עשינום, יאמר להם: נוספו עליכם בעבור פלוני ופלוני שדברתם בם, כמו שנאמר (תהלים עט יב) 'והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם חרפתם אשר חרפוך ה'". ועל זה הזהירנו הכתוב באמרו (דברים כד ט) 'זכר את אשר עשה ה' אלוקיך למרים בדרך'¹.

'השמר בנגע הצרעת' 'זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים בדרך' (דברים כד ט), הרי הוא אומר, התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה שהיתה גדולה ממנו בשנים וגידלתו על ברכיה וסכנה בעצמה להצילו מן היס. והיא לא דברה בגנותו, אלא טעתה שהשוותו לשאר נביאים והוא לא הקפיד על כל הדברים האלו, שנאמר (במדבר יב ג) 'והאיש משה ענו מאד', ואף על פי כן מיד נענשה בצרעת, קל וחומר לבני אדם הרשעים הטפשים שמרבים לדבר גדולות ונפלאות. לפיכך ראוי למי שרוצה לכוין אורחותיו להתרחק משיבתו ומלדבר עמהן כדי שלא יתפס אדם ברשת רשעים וסכלותם, וזה דרך ישיבת הלצים הרשעים, בתחילה מרבין בדברי הבאי, כענין שנאמר (קהלת ה ב) 'וקול כסיל ברוב דברים', ומתוך כך באין לספר בגנות הצדיקים, כענין שנאמר (תהלים לא ט) 'תאלמנה שפתי שקר הדבורות על צדיק עתק', ומתוך כך יהיה להן הרגל לדבר בנביאים ולתת דופי בדבריהם, כענין שנאמר (דברי הימים ב' לו טז) 'ויהיו מלעיבים במלאכי האלוקים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו', ומתוך כך באין לדבר באלוקים וכופרין בעיקר, כענין שנאמר (מלכים ב' יז ט) 'וַיִּחַפְּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל ה' אֱלֹהֵיהֶם', והרי הוא אומר (תהלים עג ט) 'שתו בשמים פיהם ולשוונם תהלך בארץ', מי גרם להם לשית בשמים פיהם - לשונם שהלכה תחילה בארץ, זו היא שיחת הרשעים שגורמת להן ישיבת קרנות וישיבת כנסיות של עמי הארץ וישיבת בתי משתאות עם שותי שכר. אבל שיחת כשרי ישראל אינה אלא בדברי תורה וחכמה, לפיכך הקב"ה עוזר על ידן ומזכה אותן בה, שנאמר (מלאכי ג טז) 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו'.

ד. בייטב לב (פרשת ד"ה עוד ביאור) מובא משל ומוסר נפלא על חשיבות שמירת הדיבור לצורך התפילה והדיבור עם מלך מלכי המלכים הקב"ה, וזו לשונו 'דאיתא בספרים הק' מוסר השכל לשמור פיו ולשונו מדיבור האסור ומדברים בטלים, עפ"י משל, לאחד או רבים שחטאו והרימו יד נגד המלך, ועתה הם מתנחמים על מעשיהם ורצונם לפייס את המלך ולבקש מלפניו מחילה וסליחה, אולם בושים ונכלמים לבוא בעצמם תיכף ומיד לפני המלך, בלתי כי ישלחו איש היוצא ונכנס בבית המלך להיות שליח ומלאך מליץ ביניהם להמליץ טוב בעדם. אחר כך יוכלו לגשת

זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן

אמנם בספר אך פרי תבואה (להרה"ק צבי הירש מליסקא זיע"א, ריש פרשתו) מובא, שעל ידי התשובה יכול החוטא ביום אחד להתעלות להיות צדיק גמור. וזו לשונו "זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן. הנה ידוע מדברי חובת הלבבות ז"ל, שכמה בני אדם שיבואו ליום הדין יהיו מראים להם זכויות אשר יאמרו עליהם שמעולם לא עשו מצוה זו. ואמרו להם, שאלו עשו אותן האנשים אשר דברו עליכם רעות ולשון הרע, ו[נ]לקח מהם הזכויות ונתנו לכם. וכן גם כן להיפך, יראו כמה בני אדם עבירות אשר מעולם לא עברו על זה, והם גם כן עבירות של אחרים אשר דברו הם עליהם לשון הרע, ונחשב לכם כאילו אתם עשיתם זאת, עיין שם.

והנה לפי זה, לבעל הלשון הרע לא ישאר לו שום זכויות מעצמו, ומוכרח להיות ניזון מן החסד. וזה 'ביום טהרתו והובא אל הכהן' שהוא אחוז גם כן במדת החסד. אז יש לומר, 'ביום טהרתו והובא אל הכהן', דהנה ידוע ש'במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד' (ברכות לד:). כי הבעל תשובה ביום אחד נעשה כמו צדיק גמור ופוסע כמה פסיעות בבת אחת. וזה 'ביום טהרתו והובא אל הכהן', שבאותו היום יבוא למדרגה הגדולה שהוא מדת החסד, ודוק^ה.

החוסם פיו זוכה לאור הגנוז ולכפרת עוונות יותר מתעניות וסיגופים

ויחד עם זאת, כאשר מכאן ולהבא יהודי מתחזק ושומר את פיו מכל רע,

אל המלך. אמנם זהו אם המליץ עצמו חף מפשע. אמנם אם גם המליץ מרד במלך, שוב אבדה תקותם, ומאין יבא עזרם לבוא להתקרב אל המלך.

הנמשל, כי (קהלת ז ט) 'אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' באחד מאבריו, אך אם מתנחמים ועוזבים את פשעיהם, יש להם תקנה, כדכתיב (במדבר ה, ז) "והתודו את חטאתם", ולבקש בפה מחילה וסליחה, והפה הוא היוצא והנכנס בבית המלך, לעמוד ולהתפלל ולזמר שירות ותשבחות, והוא המליץ בפני המלך שלוח מאת כל האברים.

אמנם, זה אם לא חטא בשפתי, ופיו ולשונו נצר מרע, אמנם אם לא שמר פיו ולשונו, וגם הפה ולשון מרדו במלך, מי יבוא לפני המלך להתחנן. כמאמר החכם: פה דובר נבלה אין ידבר לפני שוכן זבולה, ושוב אבדה התקוה והפתח נעול – לא יוכל לצאת ולבוא לפני המלך.

אשר על כן, מי האיש החפץ חיים, חכם ויבן אלה, נבון וידעם, ישמור פיו ולשונו לבלי לחטוא בשפתיו על כל פנים, ואז, והיה כי יחטא ואשם ח"ו באחד משאר אבריו, יוכל לחזור ולהתקרב אל המלך על ידי המליץ הוא הפה ולשון – בתפילה ותחנונים^ה.

ה. מובא מהרה"ק ר' העניך מאלכסנדר זיע"א, להקשות מדוע תקנתו של המצורע שהוא צריך לבוא אל הכהן. אלא שבדרך כלל מספרי לשון הרע מדגישים בדבריהם שהם אומרים רק את 'האמת', כי פלוני דיבר סרה על פלוני, ועל ידי כך המה מבעירים את אש מחלוקת ביניהם. ולפיכך תקנתו – מידה כנגד מידה, שיובא אל הכהן, שדרכו של אהרן הכהן להגיד שקר בכדי לעשות שלום בין אדם לחברו, וזה עונשו של האומר אמת הזה, ודפח"ה.

התשובה, וזהו כל פרי העולם הבא וכו', וזהו יותר מכל התעניות וסיגופים בעולם. וכל רגע שאדם חוסם פיו - זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער¹.

עבודה קשה זו מועילה לו לתשובה - יותר מכל התעניות והסיגופים שבעולם, כמובא באגרת הגר"א בזו הלשון 'ועד יום מותו צריך האדם להתיסר, ולא בתעניות וסיגופים, רק ברסן פיו ותאותו, וזהו

ג. על חשיבות ומעלת הלשון על פני שאר האיברים, מצינו משל נפלא במדרש (מדרש תהלים לט ב), וזו לשון המדרש 'מעשה היה במלך פרס שנטה למות ונעשה כחוש ביותר. אמרו לו הרופאים: אין לך תקנה עד שיביאו חלב לביאָה, ותשקה אותה עד שתרפא. שלח אצל מלך שלמה בן דוד, ונטלו בידם ממון הרבה. מיד שלח שלמה וקרא לבניהו בן יהוידע. אמר לו: כיצד נוכל למצוא חלב לביאה. אמר ליה בניהו: תן לי עשרה עזים. הלך הוא ועבדי המלך לגוב אריות, והיתה שם לביאה מינקת גוריה. יום ראשון עמד לו מרחוק והשליך לה אחת ואכלה. יום שני נתקרב מעט [והשליך אחרת]. וכן בכל יום ויום. לסוף עשרה ימים נתקרב אצלה וכו', ולקח מחלבה והלך לו לדרכו, ובאו אצל שלמה ופטרו לשלום, והלכו לדרכם.

כשהיו בחצי הדרך ראה אותו רופא בחלומו, והיו אבריו מהרסין זה עם זה, הרגלים אומרים: 'אין בכל האיברים כמונו, שאם לא הלכנו לא היה הגוף יכול להביא מן החלב'. ענו הידים ואמרו: 'אין כמונו, שאם לא היינו ממשמשים לא היה יכול להביא מן החלב'. [העינים אמרו: 'אנו למעלה מן הכל, שאם לא היינו מראים לו הדרך, לא היה נעשה כלום']. ענה הלב ואמר: 'אני למעלה מכם, שאם לא נתתי העצה, לא הועלתם בדבר כלום'. ענה הלשון ואמר: 'אני טוב מכם, שאם לא הדיבור מה הייתם עושים'. ענו כל האיברים והשיבו ללשון: איך לא יראת להדמות אלינו, ואתה יושב במקום חשך ואפלה, ואין בך עצם ככל האיברים. אמרה להם הלשון, היום תאמרו שאני שולטת בכם.

כשניעור האיש משנתו שמר החלום בלבו והלך לדרכו. נכנס אצל המלך, ואמר לו: הא לך חלב כלבא שבקשנו בשבילך ותשתה. מיד קצף המלך עליו וצוה לתלותו. כשהלך להתלות, התחילו כל האיברים רועדים. אמר להם הלשון: הלא אמרתי לכם היום שאין בכם ממש, אם אני מציל אתכם - תודו לי שאני שולט עליכם. אמרו לו: הן.

מיד אמר הלשון לתולים אותו, השיבוני אל המלך. השיבוהו אל המלך. אמר לו: למה צוית לתלותי. אמר ליה: שהבאת לי חלב כלבתא. אמר לו: ומה איכפת לך, ויהא לך רפואה. ועוד, ללביא קורין כלבתא. לקח ממנה ושתה ונתרפא, ונמצא שהיה חלב לביאה, ופטרו אותו לשלום. אמרו לו כל האיברים, עכשיו אנו מודים לך שאת שולטת על כל האיברים, הדא הוא דכתיב (משלי יח כא) 'מות וחיים ביד לשון'. אמר דוד: 'אמרת אשמרה דרכי מחטוא בלשוני' (תהלים לט ב).¹

שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם

☆ נקיון החמץ מורה על ביעור כוחות הטומאה והרע ☆ חמץ הנגלה וחמץ הנסתר ☆ חייב אדם לטהר עצמו ברגל ☆ אורייתא קא מודעא ליה ☆ אין ביעור חמץ אלא שריפה ☆ הבודק צריך שיבטל

לבין כוחות הרע, בבחינת מה שנאמר (דברים יז ח) 'דברי ריבות בשעריך'. וזהו תפקידו של יהודי בכל מהלך שנות חייו, להילחם ולחזק את כוחות הקדושה והטוב שבו, הן בעניני 'עשה טוב' – להטיב את מידותיו ומעשיו, והן בעניני 'ב'סור מרע' – להילחם לעקור את מידותיו הרעות ולתקן את מעשיו.¹

והנה מצינו בזה"ק (פר' ויחי רכו:), שהחמץ רומז אל היצר הרע, וכלשון הזהרה

נקיון החמץ מורה על ביעור כוחות הטומאה והרע

בתוך הבריאה המופלאה, הטביע בורא העולם את כח הטוב וכנגדו את כח הרע, וכמו שנאמר (ישעיהו מה ז) 'יוצר אור ובורא חושך, עושה שלום ובורא רע, אני ה' עושה כל אלה'. וכבר מראשית הבריאה שוררת מלחמה תמידית בין כוחות הטוב לבין כוחות הרע. ואף בתוך האדם עצמו פנימה, שורר מאבק תמידי בין כוחות הטוב

ז. מצינו שאברהם אבינו ודוד המלך ע"ה ניצחו את כוחות הרע לגמרי, כמובא בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה) 'אברהם אבינו עשה יצר הרע טוב, דכתיב (נחמיה ט ח) 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך'. אמר רבי אחא, והפסיד?! אלא (נחמיה ט ח) 'זכרות עמו הברית' וגו'. אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבבו, מאי טעמא (תהלים קט כב) 'ולבי חלל בקרבלי'. דכתיב (תהלים קט כב) 'ולבי חלל בקרבלי'.

אמנם אנשים כערכנו, נמצאים במלחמה תמידית כנגד היצר הרע, וזהו תפקידנו ותכלית ביאתנו עלי אדמות, להילחם עם היצר הרע מלחמה אחר מלחמה, וכמובא בתפארת שלמה (פר' כי תצא ד"ה כי תצא) דברים נפלאים "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלוקיך בידך ושבית שבי'. הנראה לי לרמז בזה בענין מלחמת היצר. מה שאנו רואים כי יש אנשי מעשה העושים מלחמה ליצורם ומנצחין אותן, ואחר כך באיזו ימים, הולך ומתגבר עליהם וצריכין לערוך עוד נגדו מלחמה מחדש. ובאמת, הוא תמימה גדולה בעיניהם, מה זה ועל מה זה. הלא כבר עָרַכְנו מלחמה וכבשנו אותנו, והיה עולה בדעתם כי די להם בזה, ועתה הנה הוא היצר מתגבר כנגדם, ומה יהיה בסופם.

כ (זו) 'חופש כל חדרי בטן' וכו'. והיינו, שהבדיקה והחיפוש אחר החמץ הגשמי צריכה לעורר את האדם לחפש את הרע שבחדרי בטן – לבערו ולבטלו, בבחינת 'סור מרע'. ולאחר מכן כשמתקדש חג הפסח, אזי על ידי אכילת מצה ושתיית ד' כוסות - יחד עם סיפור יציאת מצרים, מתחזקים ומתעצמים כוחות הטוב והקדושה שבכל אחד לאין שיעור ממה שהיו בתחילה, בבחינת 'עשה טוב'.

חמץ הנגלה וחמץ הנסתר

מציינו בשל"ה (מסכת פסחים מצה עשירה - דרוש שלישי אות ב) שהרחיב בענין החמץ הרוחני. וזו לשונו 'אור לארבעה עשר בודקין כו' (פסחים ב), פירשתי למעלה (אות יז). וסדר הנכון, יפשפש אדם במעשיו, ויבדוק חמץ הנגלה וגם החמץ הנסתר.

'ואקרון חמץ - יצר הרע'^ה. ויש ללמוד מכך, שהחמץ שאנו מוציאים אותו מבתינו ומבערים אותו, מכוון על היצר הרע וכוחות הרע שנמצאים בקרבנו, שעל ידי נקיון החמץ הגשמי נתעורר לנקות ולטהר את לבבנו לעבוד את ה' באמת ביראה ובאהבה^ט.

ומשום כך, לאחר שריפת החמץ, יסד החיד"א (בספרו עבודת הקודש) תפילה שמבקשים בה: 'וכשם שביעורנו החמץ מבתינו ושרפנוהו, כך תזכנו לבער היצר הרע מקרבנו תמיד כל ימי חיינו, ותזכנו לידבק ביצר הטוב ובתורתך'.

ויש למצוא לדברינו רמז מן המובא בילקוט שמעוני (משלי רמז תתקנט) 'שנו רבותינו (פסחים ב) 'אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר' - על שם (משלי

על זה באה התורה לרמז: 'כי תצא למלחמה', היינו שעיקר יציאתך לזה העולם הוא רק למען היות לך מלחמה כל ימי חיך, ולכך נוצרת'.

ח. בדומה לזה מצינו בגמ' (ברכות ז.) 'ורבי אלכסנדר בתר דמצלי אמר הכי: 'רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה ושעבוד מלכות'. ופרש"י (שם) 'שאור שבעיסה - יצר הרע שבלבנו, המחמיצנו'.

ט. כן מצינו אף בשו"ת הרדב"ז (חלק ג' סי' תקמו) שכתב בזו הלשון 'שאלת ממני, אודיעך דעתי מה נשתנה חמץ בפסח מכל איסורין שבתורה - שהחמירה עליו תורה להצריכו בדיקה ושרוף וכלה וגם ביטול. והוסיפו חכמים להצריכו בדיקה בחורין ובסדקין ולחפש אחריו ולשרש אותו מכל גבוליו. וענ[ן]בר עליו ב'בל יראה ובל ימצא'. ואסרוהו בכל שהוא. ואינו מתבטל כלל. וחומרות כאלו לא נמצאו בכל האיסורין שבתורה וכו'.

תשובה: שני דברים נאמרו בתשובת דבר זה וכו'. גם על הטעם הראשון יש לי קצת גמגום וכו', הילכך עדיין צריך טעם. ועל כן אני סומך על מה שאמרו רבותינו ז"ל במדרשות, כי חמץ בפסח רמז ליצר הרע, והוא 'שאור שבעיסה' (ברכות ז.), ולכן כלה גרש יגרש אותו האדם מעליו ויחפש עליו בכל מחבואות מחשבותיו, ואפילו כל שהוא לא בטיל, והרי זה אמת ונכון. והנראה לעניות דעתי כתבת'.

הרעות שהן דומים לעבודה זרה, ואלו הן: מידת הגאווה וגסות הרוח, והמעלים עיניו מן הצדקה, ולשון שקר, העברות האלו נחשבים כאלו עובד עבודה זרה.

על כן, כל אחד ואחד יודע מרת נפשו ומידותיו הרעות, צריך להסיר המכשול מעליו קודם ביאת חג הפסח. וכבר אמרו רבותינו ז"ל (ראש השנה טז:) שצריך כל אדם לטהר עצמו ברגל – בטהרת הגוף ובטהרת הנשמה. ובזכות זה נזכה כולנו לטהרה ולביאת משיחנו ואלהיו הנביא, אמן. מורי ורבי, מורנו הרב רבי יוסף ז"ל (יסוד יוסף פרק פ"ג).

אורייתא קא מודעא ליה

ומהי הדרך לראות את החמץ שבתוכנו. הוי אומר על ידי כח התורה הקדושה, כמובא בזוה"ק (פר' ויקרא כג:) על הפסוק (ויקרא ד כג) 'או הודע אליו חטאתו', שמי שקם בלילה לעסוק בתורה, התורה מודיעה לו את חטאו. ולא בדרך דין, אלא כְּאֵם המודיעה לבנה במילים רכות, והוא אינו שוכח ושב בתשובה לפני אדונו^א. והיינו, שלפעמים האדם אינו שת ליבו על מה שהוא מתנהג שלא כהוגן, אך על ידי לימוד התורה, התורה הקדושה מביאה אותו להכרה נכונה ומודיעה אותו במילים

והבדיקה לאור נר יחידי, רצה לומר, לה' לשמו - 'ה' אורי וישעי' (תהלים כז, א) וכו'. ויבדוק כל החורין וסדקין (פסחים ה.), כי הקב"ה בוחן לבבות. גם הרבה עבירות שהאדם דש בהן ונשכחות ממנו, הקב"ה זוכר כל הנשכחות, על כן יבדקם לתקנם בעודו בחיים חיותו.

וכמו שבודק עבירות שבינו למקום, כן בודק שבינו לחבירו, וזהו 'חור שבין אדם לחברו' כו' (שם). וכל אחד בודק ומתקן מה שיודע. ומה שנעלם, מבטל ומוחל אחד לחברו. הן ממון, הן שאר דברים שביניהם. וכתב רמ"א בהגה"ה בשולחן ערוך (או"ח סי' תל"ג סי"א) 'צריך לבדוק הכיסין'. אמת, כי הכיסין צריכין בדיקה ביותר, כי רוב עבירות בממון, ותלוי בלב - 'לא תחמוד', והלב תלוי בכיס (ירושלמי סוף פ"ח דתרומות)^ב.

חייב אדם לטהר עצמו ברגל

ובספר קב הישר (סוף פרק פח) מובאים דברי התעוררות לשוב בתשובה - כהכנה וטהרה לקראת הרגל. וזו לשונו 'הכלל העולה, כי בחודש ניסן צריכים אנו להתעורר כמו בחודש תשרי, ועל כך כתיב (שמות יב כא) 'משכו וקחו לכם צאן וגו'', ודרשו רבותינו ז"ל (מכילתא פר' בא יא עד), 'משכו ידיכם מעבודה זרה' ומשאר מדות

א. עיין עוד בשל"ה (פר' בא אות כב) שמפרש משנה זו על זמן קבלת עול תורה ומצוות - כשנכנסים לשנת ה"ד, וכלשונו 'כי ממשלת היצר הרע י"ג שנים ויום אחד - קודם ביאת היצר טוב, על כן 'אור לארבעה עשר' מתחילין לבדוק לאור ה'נר [ה'] נשמת אדם חופש כל חדרי בטן' (משלי כ כז).

יא. זה לשון הזוהר 'ומאן דקאים בליליא למלעי באורייתא, אורייתא קא מודעא ליה חוביה, ולא באורח דינא אלא כאמא דאודעא לברה במלה ריכך, והוא לא אנשי ליה, ותב בתיובתא קמי מאריה'.

בליל י"ד, אזי אור התורה שנקראת אש, כמאמר הכתוב (ירמיה כג כט) 'הלא כה דברי כאש נאום ה', לא יכבה מלהאיר בחורי ובסדקי הלב - מה צריך האדם לבער ומה עליו לתקן³.

ולא זו בלבד שהתורה מודיעה לאדם את חטאו, אלא היא אף משמרת אותו מכאן ולהבא שלא יחמיץ עוד, כמובא בבני

רכות על חסרונותיו וחטאיו - עד ששב בתשובה שלימה לפני הקב"ה.

ונראה לרמוז זאת במה שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי לא יח) 'לא יכבה בלילה נרה'. דהנה התורה נקראת 'אשת חיל', כמובא במדרש (משלי לא יז). ועליה נאמר להלן 'לא יכבה בלילה נרה', כלומר, בשעה שבודקים את החמץ הגשמי והרוחני

יב. והנה כתב הגר"א בפירושו על משלי (לא יא) על הפסוק 'ושלל לא יחסר', שמי שלומד תורה, התורה נעשית לרכושו הנצחי - יותר משאר מצוות. וזו לשונו 'כי אין עבירה מכבה תורה' (סוטה כא.). ובהשמטות שבסוף הספר (אות לא) פירש תלמידו את כוונתו, וזו לשונו 'נראה לעניות דעתי, שפירוש 'ושלל' גימטריא שס"ו שהן נגד ימות החמה וכו', והן נגד שס"ה לא תעשה. וזהו 'ושלל לא יחסר', כלומר, מחמת השס"ה לא תעשה - 'לא יחסר' השס"ו ימים של התורה שלמד, כי 'אין עבירה מכבה תורה'.

ונראה לומר עוד טעם מדוע 'ושלל לא יחסר' עפ"י האמור. ובהקדם נפרש את מה שנאמר על התורה (שם פסוק טו) 'ותקם בעוד לילה', שהכוונה על ליל בדיקת חמץ, שהוא זמן שיהודי מחפש ותר אחר חמצו הרוחני והגשמי, והתורה נעמדת עבורו בעוד לילה ומלמדת אותו במה חטא - 'אורייתא קא מודעא ליה'. שבזכות זה 'ושלל (שס"ו ימים) לא יחסר', כלומר, כל שס"ו ימות השנה לא יחסר ממנו אור התורה, וכפי שנרמז במילת 'שלל', שהיא עולה בגמטריא ש"ס.

מענין לענין באותו ענין, מובא בספר להב אש (תולדות חיי של האדמו"ר הגה"ק ר' שמואל אבא מזיכלין זיע"א, עמוד לד - משלי) בזו הלשון 'סיפר לי ידיד נפשי החסיד המופלג ר' אליעזר חיים רייכערט נ"י, שעמד במעמד ההוא שסיפרו לפני כ"ק רבינו ז"ל מה שסיפר הגאון הצדיק ר' שמעון סופר זצ"ל אבד"ק קראקא, מה שהיה פעם אחת אצל אביו הגה"ק בעל 'חתם סופר זצ"ל, שדלק אצלו בלילה נר קטן - שהיה לו לדלוק כחצי שעה, והעמיק אז בלימודו כל כך - כל הלילה, והיה הנר דולק. ובהקיצו ממשנתו כבר האיר היום, ובאותו רגע כבה הנר, והיה לפלא. וכששמע זאת רבינו ז"ל זאת, ענה תיכף ואמר: 'וכי איזה חדשות הוא זאת, הלא כבר אמר שלמה המלך ע"ה, 'טעמה כי טוב סחרה - לא יכבה בלילה נרה', ובטח ידוע כי טוב היה לימודו של הגה"ק החתם סופר זצ"ל בעיני הקב"ה, ולכן לא נכבה נרו, עד כאן דבריו הקדושים, והבן'.

מעין מעשה זה היה כבר אצל המהרש"ל, כפי שכתב ברמיזא בהקדמתו לספרו ים של שלמה (על בבא קמא), וזו לשונו 'גם נסיון אחד בא לידי בלילה, על ידי נר מצוה ותורה אור, כאילו הראוני מן השמים ונתנו לי הרמנא ואמוין כח ממלכותא דרקייע, ופתחו לי שערי אורה, לומר: עסוק בתורה, דון וְאָסוּר וְהַתֵּר וְהוֹרָה, הוי גבור שבחבורה, כתוב על ספר, והביא לה' תשורה, ותלך בנתים היושר ואמת, דרך ארוכה וקצרה. ובחולק מחמתו ליראיו בטחתי, וחפץ ה' בידי יצלח'.

הנותר בשריפה. וכן הוא דין החמץ שבלב, שהחמץ הנותר בליבנו – לאחר הבדיקה, אין ביעורו אלא בשריפה, כמובא בגמ' (פסחים כא.) 'רבי יהודה אומר, אין ביעור חמץ אלא שריפה'.

ויבואר היטב על דרך משל, לאדם שקנה יער גדול ועבות מלא באילנות, על מנת לבנות בו בתים ובניינים לרוב. בבוקרו של יום החל האיש במלאכת כריתת העצים, שעה אחר שעה – עד הערב, אך בקושי רב הצליח במלאכתו לנוכח אלפי האילנות שגדלו שם. ככל שהזדרז במלאכתו, הסתפק, אם יצליח לכרות את

יששכר (מאמרי חודש ניסן מאמר ד - טיול בפרדס, דרוש ו) 'בודקין בחורין ובסדקין - לידע איזה [מדה] נתחמצה אצלו בהשתמש בה ביצר הרע, כגון אהבות רעות וגאות וכעס וכיוצא. מחויב לבדוק עד מקום שידו מגעת ולבער את המדה [הרעה] החמוצה הלזו, ולהשתמש בה אחר כך ב'מצה' שאינה מניחה להחמיץ - על ידי כח האש הפועל בה, רמז לתורה (ירמיה כג כט) 'הלא כה דברי כאש נאום ה'''.²¹

אין ביעור חמץ אלא שריפה

אכן, לאחר שעמלים לנקות ולהוציא את החמץ מבתינו ורשותנו, דין החמץ

יג. ישנו יצר הרע מיוחד שאינו מפתה את האדם לעבור על איסור חלילה, אלא משכנע אותו בכמה מיני טעדי שאין איסור במה שהוא עושה, וכמובא בבית אברהם (פר' תולדות ד"ה ויהי עשו), שקליפת לָבָן הארמי, אינו יצר הרע שמשכנע את האדם לעבור על איסור ולעשות את ההיפך מרצון הבורא, אלא דרכו להלבין את הרע כאילו הוא טוב – לָבָן, וכפי שנרמז בשמו 'לבן הארמי' - על שם רמאותו (בראשית רבה סג ד), שמראה על איסור ועבירה כאילו הם מצוה, אמנם למעשה האדם נכשל באיסור בלי שירגיש שעבר על רצון בוראו. וזאת 'בודקין בחורין ובסדקין', האם אין איזשהו דבר שהיצר הרע הלבין אותו כדבר היתר, אעפ"י שלפי האמת הוא אינו רצוי ולפעמים אף אסור.

על דרך זה מצינו בתפילה שמתפללים קודם הכניסה אל הסוכה: 'ולחסות מזרם וממטר'. ופירש בזה הגאון רבי יצחק ווייס זצ"ל (אב"ד ווערבו) בשם הגה"ק בעל ערוגת הבושם זיע"א אב"ד חוסט, שאנו מבקשים מהקב"ה שיעזרנו להינצל מהיצר הרע, שלא יצליח להסית את לבנו ולבלבל אותנו לפחות מלקיים מצוה אחת מרמ"ח מצוות עשה – שנקיים רק רמ"ז מצוות (אותיות זר"ם). וכן שלא יוסיף לנו מצווה אחת על רמ"ח מצוות עשה - שיהיו לנו רמ"ט מצוות (אותיות מט"ד). וזו הכוונה 'ולחסות מזר"ם וממטר"ד'.

עוד יש להוסיף בבדיקת החורין והסדקין, שנכלל בזה ההבדל והבירור בפנימיות הלב בין הטוב לבין הרע. דהנה מצינו ברמ"א בהל' ראש השנה (ש"ע או"ח סי' תקפג סעי' ב) שפסק 'הגה: יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים, שאגוז בגימטריא חטא'. (בשיירי כנסת הגדולה שם מבאר, שהכוונה לחט' - בלא האות אל"ף. והיינו מפני שהאות אל"ף אינה מתבטאת). ומאידך, 'אגוז' עולה בגימטריא טו"ב. ולכאורה מדוע שלא נאכל אותו, הלא יש בגימטריא שלו סימן טו"ב. אך יש לתרץ זאת, שאעפ"י שיש בו טוב, אך הואיל ויש בו גם רע - גימטריא חטא, משום כך אין אוכלים אותו בראש השנה. וכך צריך האדם לברר את מעשיו ומפעליו - 'בודקין בחורין ובסדקין', האם עושה אותם מתוך

וממילא אין עצה אלא להצית בלבבנו פנימה אש להבת שלהבתי-ה שתשרוף ותבער את כל החמץ שבקרבו.

והיסוד למשל זה, נלמד מדברי רש"י

(בראשית לו א ד"ה וישב יעקב) על עת

ביאת עשו וארבע מאות איש עמו להילחם עם יעקב אבינו ע"ה ובניו. וזו לשונו 'דבר אחר, 'וישב יעקב', הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה. היה פיקח אחד משיב לו: ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו. כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר: מי יכול לכבוש את כולן. מה כתיב למטה (פסוק ב) 'אלה תולדות יעקב יוסף', דכתיב (עובדיה א יח) 'והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש', ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם"י.

וכך אמר הרה"ק הבית אהרן מקרלין זיע"א

(בית קרלין-סטולין, רכה), 'בודק עד מקום שידו מגעת' – שחייב אדם לבער את יצרו הרע ככל יכולתו. 'השאר – מבטלו'. ובמה מבטלו. 'בלבו' – בסערת ורגשי הלב, כי אין

כל עצי היער, כיון שעד שהוא כורת את העצים שבצד צפון – כבר צמחו העצים שבצד דרום, וימיו יכלו ומלאכתו לא תכלה. ומשום כך, נעצר במעבה היער כשהוא נבוך, אובד עצות ומוקף באילנות.

עד שלפתע עבר שם איש פיקח ושאל אותו, אמור נא לי חביבי, מדוע הנך טרוד, שמא אוכל לעזור לך. השיב בעל היער וסיפר לו את מה שבליבו, באומרו לו: מרוב אילנות נראה לי שִׁימי יכלו קודם שהעצים יכלו, וכל מה שעמלתי בקניין היער כדי לבנות בו בניינים לרוב, הולך לאבדון.

שמע הפיקח את צרתו ואמר לו: שמע נא לעצתי, לך קח אש והדלק את היער שלך עם כמה ענפים יבשים. וכך בתוך כמה ימים מועטים יתכלו ויאבדו כל העצים ואף לא תצטרך לפנות פסולת ואשפה.

הנמשל לעניינינו, שלאחר כל

ההשתדלויות והיגיעה המרובה לנקות את החמץ מקרבנו, עדיין אנו מרגישים שהחמץ הרוחני קיים והיצר הרע משתדל בכל עת מצוא להפילנו,

כוונה טובה ורצויה, או שמא לפעמים מעורב במעשיו כוונות רעות שמקורן ממידות גרועות. והדרך לזכות לבדוק את החמץ – היצר הרע הזה, הוא כאמור, מכח לימוד התורה שמודיעה לו לאדם במה חטא, ואף משמרת אותו מכאן ולהבא שלא יחמיץ חלילה.

יד. והאמת היא, שכל מה שהיצר הרע מפתה ומציע לו לאדם, אין זה אלא הבל הבלים, הנאות

נפסדות ושקר אחד גדול, וכפי שרמזו זאת בעלי המוסר במה שהמלאך של עשו השיב ליעקב אבינו ע"ה (בראשית לב ל) 'למה זה תשאל לשמי'. מפני ש'שם' מורה על מהות, אבל היצר הרע אין לו אחיזה במציאות, מפני שהוא מתחלף בלבושים שונים באחיזת עיניים. ועל דרך זו פירשו את מה שאמר אחשוורוש לאסתר על המן 'מי הוא זה ואיזה הוא', וייל ס'איז דאך אלץ הבל הבלים. אמנם, זה גופא הנסיון שלנו בעלמא דשיקרא, לשבר את ההסתר והשקר ולעמוד על האמת, ולקיים את ציווי התורה (דברים ל יט) 'ובחרת בחיים, למען תחיה אתה וזרעך'.

בערתיה'. לפיכך אני מבקש ממך ה', לבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא.

ביעור חמץ אלא שריפה' (פסחים ה:): – על ידי אש קודש והתלהבות בעבודת ה'.

ונראה לפרש את כוונתו הק', שלאחר כל היגיעה והעבודה הפנימית לבער את החמץ והשאור מקרבנו, אנו מוסרים מודעא להקב"ה ואומרים: רבונו של עולם. השתדלנו עד מקום שידינו מגעת לבער את החמץ מלבינו וליישר את אורחותינו, מכאן ואילך אנו מבקשים ממך שתקיים בנו מאמר הכתוב (תהלים ג ז) 'לא-ל גומר עלי', ותסייע בעדנו כנגד כל מה שהיצר הרע מנסה לפתות אותנו במשאות שווא ומדוחים, שכל דבריו לא ישוו בעינינו אלא יהיו כדבר בטל ומבוטל - כעפרא דארעא, רק שיהיה לבבינו זך וטהור לעבדך באמת, מתוך שמחה רבה ואהבה אמיתית.

הבודק צריך שיבטל

פעם אחת לאחר שריפת חמץ, אמר הרה"ק רבי ברוך ממעזיבוב' זיע"א (בוצינא דנהורא - ערב פסח) בזו הלשון 'כל חמירא וחמיעא דאיכא' וכו', ופירש זאת כך: 'כל חמירא וחמיעא דאיכא' - כל מיני חמץ ושאור (הרומזים ליצר הרע) שיש בעולם, הוא 'ברשותי'. 'דחזיתיה' - אף שנדמה לי שחזיתי עצמי היטב, אבל באמת 'ודלא חזיתיה' - 'האב מעך נאך גאר ניט ארים גיזעהן', כלומר, לא התבוננתי בעצמי כדבעי. 'דבערתיה' - היצר הרע אומר לי שכבר ביערתי את החמץ, אבל באמת 'דלא

אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה

☆ מיכלא דאסוותא ☆ מיכלא דמהימנותא - השפעת המאכל על מוחו ולבו של האדם ☆ כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא ☆ טעם המצה דומה ללחמם של המלאכים ☆ קדושת המצה שומרת עלינו מן המזיקים כדמיון המזוזה ☆ מכל צרה הצילני - ראשי תיבות 'מצה' ☆ מצות אכילת מצה היא אבר מאברי הנשמה

מאכל הרפואה, אמר המלך: שמכאן ואילך יאכל בנו כל מה שיתאווה ומאכלו לא יוכל להזיק לו.

והנמשל הוא, שבני ישראל בעת יציאתם ממצרים, לא ידעו את עיקר וסוד האמונה - 'עיקרא ורזא דמהימנותא',

מיכלא דאסוותא

מובא בזוה"ק (פר' תצווה קפג): משל למלך שהיה לו בן יחיד שנחלה. יום אחד התאוה הבן לאכול. אמרו רופאיו, שיאכל מאכל של רפואה, אך עד שיאכל את מאכל הרפואה ההוא, לא יימצא בביתו שום אוכל ומזון אחר, וכך עשו. מכיון שאכל את

זללה"ה, על מדינה אחת ששאלו במכתב להרמב"ם ז"ל על תחיית המתים, לומר להם [מקור] מן התורה. ומה שדרשו חז"ל בגמ' (סנהדרין צ: - צב.) מן הפסוקים, אמרו שיש לדורשם באופן אחר. ולא רצה להשיבם הוא בעצמו דבר, אך אמר לתלמידו ר' שמואל אבן תבון שהוא ישיבם.

וזה תוכן דבריו בקיצור נמרץ - על פי חכמת הטבע. כי מכל מיני מאכל ומשקה נעשה דם, ומהדם יורד אל הכבד ומהכבד עולה הברירות אל הלב, ומהלב יורד המובחר והדק אל המוח ושם שורה השכל וחיות של האדם.

ומי ששומר עצמו ממאכלות המותרות והאסור והטמא, נעשו דמיו צלולין וטהורין ויש לו לב טהור, והמוח והחיות

ואמר הקב"ה שהם צריכים לטעום ולאכול את המצה שהיא 'מיכלא דאסוותא'. אמנם, עד שיאכלו רפואה זו, לא ירָאָה להם מאכל אחר, דהיינו חמץ. וכיון שאכלו ישראל את המצה שהיא הרפואה, ואף יש בה סגוליות לדעת את סוד האמונה, אמר הקב"ה, שמכאן ואילך הם יכולים לאכול חמץ, כיון שהוא כבר אינו יכול להזיק להם^{טו}.

מיכלא דמהימנותא - השפעת המאכל על מוחו ולבו של האדם

ולהבין ולהשכיל קימעא על השפעת המאכל על כל מהות האדם, נעתיק את דברי הדגל מחנה אפרים (פר' עקב ד"ה ומלתם) שהביא חידוש נפלא בשם זקנו קה"ק הבעש"ט זיע"א. וזו לשונו 'ויש לפרש בזה על פי ששמעתי מאבי אדוני זקני

טו. זו לשון הזוה"ק 'למלא דהוה ליה בר יחידי וְחָלַשׁ. יומא חד הוה תאיב למיכל. אמרו, ייכול בריה דמלא אסוותא דא (ס"א מיכלא דאסוותא), ועד דייכול ליה לא ישתכח מיכלא ומזונא אחרא בביתא. עבדו הכי. כיון דאכל ההוא אסוותא, אמר, מכאן ולהלאה ייכול כל מה דאיהו תאיב ולא יכיל לנזקא ליה. כך כד נפקו ישראל ממצרים לא הוי ידעי עקרא ורזא דמהימנותא. אמר קודשא בריך הוא: יטעמון ישראל אסוותא, ועד דייכלון אסוותא דא, לא אתחזי להון מיכלא אחרא. כיון דאכלו מצה דאיהי אסוותא - למיעל ולמנדע ברזא דמהימנותא, אמר קודשא בריך הוא מכאן ולהלאה אתחזי לון חמץ וייכלון ליה, דהא לא יכיל לנזקא לון'.

ובתפארת שלמה (מועדים, רמזי פסח ד"ה שבעת) יישב לפי דברי הזוה"ק הללו קושיא גדולה. וזו לשונו "שבעת ימים תאכל מצות כו' מצות יאכל שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך כו' (שמות יג ו'). יש לדקדק בסדר הכתוב, שהקדים אכילת מצה למצות השבתת חמץ ולא ד'בל יראה'. הלא נהפוך הוא, כי מתחלה צריך להשבית החמץ ואחר כך בא לאכילת מצה.

אכן יבואר עפ"י דברי הזוה"ק, שהקשה למה לא נאכל מצה בכל השנה. ותירץ שם, כי כאשר נתקדש ונתרפא במיכלא דאסוותא פעם אחת, שוב לא נצרך עוד ע"ש. וזה שאמר הכתוב 'מצות יאכל שבעת הימים'. כאשר תתקדשו ותטהרו באכילת מצה בשבעת הימים בפסח, הנה זהו יועיל לכם שלא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור כל השנה, כי חמץ ושאר הוא מרומז לבחינת יצר הרע - שאור שבעיסה. ועל ידי קדושת אכילת מצה 'לא יראה לך שאור', רוצה לומר, לא ייטיבו בעיניך תאוות היצה"ר ומחשבתו לעולם, כנ"ל.

לקבל מתיקות נופת צוף דברי מאמרנו הבונים על פי שְׁכָל אלוקי עולם ומלך עליון.

והואיל והעיצו פניהם ויצאו לחוץ, פתאום יבוא עליהם הכורת, וכרות יכרתו אותם וכל אשר להם. וכך עלתה להם, כי לא היו ימים מועטים עד אשר בא עליהם מלך גדול והרג אותם וביזו כל אשר להם, עד כאן תוכן דבריו'.

ובמידה טובה מרובה יש ללמוד מדבריו הק' על המעלה העצומה והכח הסגולי של מצות אכילת מצה, שמאחר והיא מאכל קדוש וטהור נקי מכל סיג ופגם של טומאה¹⁷, ממילא על ידי אכילתה מתהווים ממנה דמים טהורים, אשר כל רמ"ח איברים ושס"ה גידים של האוכל אותה מתקדשים בקדושה עליונה¹⁸. ומעתה נמצאת מצות אכילת מצה, שעת כושר עצומה לכל יהודי באשר הוא, לטהר דמים

שלו נעשה חיות טהורות להשיג אמיתית החיות - שהוא אלוקות של כל העולמות המחיה את כולם. ומי ששומר עצמו יותר ומקדש את אכילתו על פי דרכי ה' ותורתו, נעשה מזה בנין אב, והוא הַשְׁכָּל לכל רמ"ח איבריו, ומתקדשים ומתטהרים.

וכן להיפוך חס ושלום, נעשה בנין אב שְׁכָל עכור ומעופש בדיעות זרות, וחיות שלו נעשה בחינת מת, והיא אבי אבות הטומאה לכולם, ורמ"ח איבריו נטמאים, וטמא טמא יקרא לכל דבר, ונעלם ממנו אמיתת החיות - שהוא אלוקות של כל העולמות, ונטמא ונופל לדעות זרות וכו'.

אבל אנשים הללו¹⁹, בודאי טמאים ונטמאו דמם, ומשם לבם ומוח שלהם נטמטם במאכלות האסורות והטמאים, ולכך החיות שלהם נוטה למינות ואפיקורסות ולא יוכלו

טז. כוונתו לאותם אנשים שביקשו מקור מן התורה לתחיית המתים.

יז. כמובא בתפארת שלמה (רמזי פסח ד"ה וימהר אברהם) 'אכן, לבאר ענין מצות המצה שאנו אוכלים. הנה מבואר בזוה"ק שהוא 'מיכלא דאסוותא' - 'מיכלא דמהמנותא'. והענין הוא, כי אמנם כבר נודע בספרים, כי שורש המאכלים של אדם, הוא לתקן העלאת הניצוצות קדושה שהם מעורבים בתוכם מני חטא אדם הראשון באכילת עץ הדעת. והנה מהניצוצות האלו יש שנתערבו בעובדי כוכבים ובפרט במצרים וכו'. והנה אמנם זהו בכל המאכלים בכל השנה, אבל אכילת מצה איננה צריכה בירור כלל, ולא יש בה מתערובות טוב ורע כלל, רק הוא כולו טוב לבד' וכו'. נחזור לענין, הנה ענין המצה היא נקיה בלי שום תערובות טוב ורע כלל ואיננה צריכה ברור כלל, לכך נאמר בזוהר הקדוש כי המצה היא 'מיכלא דאסוותא', שהוא הטוב של הנפש, והיא 'מיכלא דמהמנותא', כי בהיות שאין בה תערובות טוב ורע כלל, הנה הוא באמת טובה להאוכל, כי נכון ובטוח שלא יזיק לו כלל לנפשו, והוא 'מיכלא דמהמנותא' כנ"ל.

יח. וכפי שאמרו צדיקים על מצוות אכילת כזית מצה את הפסוק (תהלים מ ט) 'ותורתך בתוך מעי', שהקדושה נכנסת לקרבו של האדם. וזהו החילוק בין פסח לסוכות, שבסוכות האדם נכנס לתוך המצווה, בבחינת 'אור מקיף', ואילו על ידי אכילת מצה, המצווה נכנסת לתוך גופו של האדם, בבחינת 'אור פנימי'.

וכך מצינו מפורש שכתב הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א (מחשבות חרוץ אות ט ד"ה וזהו אף בחול), וזו לשונו 'מוסיף עליה אכילת פסח ומצה וכיוצא, שגוף אכילת אותו מאכל מצוה גמורה שאינו רשאי להתבטל ממנה, ומברכין עליה: 'אשר קדשנו במצותיו וצונו', דכולו קודש ממש לה' וכו'. ובוזה מתקדשים אברי הושט וקרביים ומעיים כקדושת מקדש ומזבח - להיות משכן לקדושתו ושכינתו יתברך בקרבו. ולהיות המאכל נותן חיות ודם ללב וממנו מתפשט החיות לכל איברים, על ידי זה מתקדש הלב בקדושת בית קדשי קדשים, כמו שמובא בזהר (ח"ג קסא:) ומתפשט הקדושה בכל הגוף - עד שמגיע לכלי הדיבור, ונפתח הפה לומר הלל שאומרים חציו אחר כך מטעם זה, ועל ידי זה פקע איגרא, פירוש שבוקע ועולה עד לרקיע, והוא כאילו נפקע הגג המפסיק וחוצץ בינו לרקיע השמים. ואף על פי שעיקר העליה הוא ההלל, הוא דייקא על ידי כזית פסח הקודם, ואפילו אוכל הרבה

טמאים ולקדש מוח לב ואיברים באמונה בהירה וחיות דקדושה לעבודת צור כל העולמים"ט.

כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא

והנה איתא בגמ' (פה:) 'והאמר רב משום רבי חייא, כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא'. ופירש"י 'כזיתא פסחא' - חבורות גדולות היו נמנין, עד שלא היה הפסח מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח. 'והלילא פקע איגרא' - לקול המולת ההמון מההלל, דומין כאילו הגיין מתבקעים, שהיו אומרים ההלל על הפסח"פ.

ובהשקפה ראשונה לכאורה נראה שרוב חסדא אמר ב' דברים נפרדים, 'כזיתא פסחא, ו'הלילא'. אך לפי המתבאר יש לומר שהם המשך זה לזה. כלומר, על ידי אכילת כזית פסח שטיהר וקידש את דמם וזיכך את מוחם ודעתם, כלל ישראל זכו להתעלות עצומה ולהתעוררות אדירה באמירת ההלל - עד כדי שהיה נראה שהגגות מתבקעין מקול המיית התרגשותם.

יט. נראה להוסיף עוד על פי מה שכתב הבני יששכר (מאמרי חודש כסלו - טבת, מאמר ד - הלל והודאה, אות קטז) על ימי חנוכה ופורים שעבודתם מכוונת לקנה וושט, וזו לשונו 'חנוכה' ניתקן להודות ולהלל - הוא עבודה בקנה, ו'פורים' במשתה ושמחה - הוא בושט, רמזו שצריכין לשעבד שניהם לעבודת הש"י. ועל פי דבריו נראה לומר, שבחג הפסח מתקדשים הקנה והוושט יחדיו מכח מצוות הלילה, מפני שבאכילת מצה ושתית ד' כוסות מתקדש הוושט ומשתעבד לעבוד את ה', ועל ידי אמירת ההגדה וההלל מתקדש הקנה ומשתעבד לעבוד את ה'.

כ. וכך יראה אמירת ההלל לעתיד לבוא, שנאמר (ישעיהו פרק ל כט) 'השיר יהיה לכם כליל התקדש חג', וכמו שפירש"י (פסחים צה:) 'השיר יהיה לכם - ביום שתגאלו מן הגלות. כליל התקדש חג - כמו שאתם נוהגים לשורר בליל התקדש חג'. אמנם השיר של הגאולה אינו נקרא שירה חדשה - בלשון נקבה, אלא 'ונודה לך שיר חדש' (סוף ההגדה) - בלשון זכר, והטעם מובא בתוס' (פסחים קטז: ד"ה ונודה) בשם המכילתא 'כל השירות לשון נקבה חוץ משירה דלעתיד דלשון זכר, כלומר שהנקבה יש לה צער לידה, אף כל הנסים יש אחריהם צער - חוץ מלעתיד שאין אחריה צער' וכו'.

טעם המצה דומה ללחמם של המלאכים

עוד יש ללמוד על מעלת וקדושת ה'מצה', שהיא דומה ללחמם של מלאכי השרת. והיינו ממה שנאמר בעת יציאת מצרים (שמות יב לט) 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, עוגות מצות כי לא חמץ'. ובגמ' (קידושין לח.) מובא 'עוגות שהוציאו ממצרים, טעמו בהם טעם מן'. והנה ה'מן' הוא לחמם של מלאכי השרת, כמובא בגמ' (יומא עה:) "לחם אבירים אכל איש" - לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו. וממילא, המצה שאנו אוכלים על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמץ, היא בדמיון ללחם שמלאכי השרת אוכלין אותו, ואשרי חלקנו.^{כא}

אותו כזית שהוא חובה, הוא הנותן כח בהלילא שיפקע איגרא.^{כב}

והחי יתן אל לבו בשעה שניגש לקיים את מצוות שתיית ד' כוסות ואכילת מצה, לכוון לעשות רצון אבינו שבשמים, להיטהר ולהתקדש ממצותיו, שלא יחמיץ מצוות מצה הבאה לידו, כמובא בגמ' (נזיר כג.) 'אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (הושע יד י) 'כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם'. משל, לשני בני אדם שצלו את פסחיהן, אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה - 'וצדיקים ילכו בם', וזה שאכלו לשום אכילה גסה - 'ופושעים יכשלו בם'.^{כג}

כא. על דרך זה מצינו במנחם ציון (מהרה"ק רמ"מ מרימנוב זיע"א, דרושים לפסח) שכתב בזו הלשון "אלהי מסכה לא תעשה לך - את חג המצות תשמור" (שמות לד ז). לבאר הסמיכות נראה, כי ידוע שעיקר העבודה זרה היא תערובת הדעות רעות ושבושי מחשבות רעות שבלב האדם, ש'מסכה' הוא לשון תערובת, כמו למסוך יין, שאין דעתן מיושבת בהאמונה והבטחון, פעם יאמין ויבטח בשם ה' ולשעה קלה יסוג אחור. וזה נתקן על ידי אכילת מצה. ובעבור זה בצאת ישראל ממצרים אמונה גדולה היתה בעם, שבאה להם על ידי אכילת המצה, וזה ביאור הכתוב'.

כב. מצינו בתפארת שלמה (מועדים, רמזי פסח) שכתב 'וז"ש בגמ' (נזיר כג.) 'שנים שאכלו פסחיהן, אחד אכלו לשם אכילה גסה ואחד לשם פסח, על זה הכתוב אומר כו' ע"ש. ולמה נקטו זה באכילת פסח דוקא ולא באכילת קדשים ומעשר שני וכיצא בהם. אך זהו האמת, להיות כי בלילה זה, המלך והשכינה וכל משרתי עליון וצדיקים שבגן עדן, כולם באים לעולם הזה להשתעשע עם ישראל, לכן האוכל לשם אכילה גסה, הוא נבזה מאוד לפני המלך - בעמדו לפני ד' ומלאכיו אשר לפניו ויתנהג כאחד הריקים, לכך צריך לירא ולרגז בלילה הזה מפני פחד ד' ומהדר גאוונו'.

כג. מסופר על הרה"ק בעל הבית אברהם מסלונים זיע"א, שהיה מסתגף רבות בענייני האכילה, וכל אכילתו היתה עבודה קודש, עד כדי שבאכילתו היה משתדל לבלוע את המאכל בלי להרגיש את טעמו. אמנם ב'ליל הסדר' היה נוטל את המצות בהתלהבות ואוכל שייעורי כזית גדולים לתיאבון - כשפניו אדומות כאש להבת מגודל התלהבותו. והנה באחת השנים, כאשר לאחר כמה ימים מעת אכילת המצה לא חש בטוב מרוב המאמץ, דאגה הרבנית לשלומו, ושאלה אותו, עד מתי תסכן את נפשך עבור המצוה, מדוע אתה אוכל באופן שמזיק כל כך לבריאותך?

– דמיון מזוזה שבבית ושם ש-די כתוב
עליו מבחוץ.

והואיל והדבר כן, צריכה עיסה של המצות
שמירה גדולה מפני סטרא אחרא,
שלא יהיה להחיצונים שום דבקות חס
ושלום. וכל מקום שנאמר בתורה 'חמץ',
מרמז על סטרא אחרא וכו'. וחלילה להיות
להם דבקות בקדושה העליונה אפילו
כמלוא נימא, כמו שאמר הכתוב (דברים יג יח)
'ולא ידבק בידך מאומה מן החרם', ולכן
איסור חמץ הוא במשהו'.

מכל צרה הצילני - ראשי תיבות 'מצה'

עוד יש להרחיב בזה, במה שפסק הטור
(או"ח הל' פסח סי' תעז) 'ולאחר גמר כל
הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת
המפה באחרונה, זכר לפסח הנאכל על
השובע'. ובאורחות חיים (שם הלכות פסח סי'
תעז ס"ק א) כתב על דבריו בזו הלשון 'כתב
בספר יפה ללב^כ חלק ו', אף על גב
דהאוכל על השובע גורם לו חלאים רעים,
כמו שכתב הרמב"ם בהל' דעות. 'שומר
מצוה לא ידע דבר רע' (קהלת ח ה), דקראוהו

קדושת המצה שומרת עלינו מן המזיקים כדמיון המזוזה

ומלבד זאת, יש למצה כח סגולי להשפיע
שמירה על האדם, כפי שמצינו
בזוה"ק (פר' פנחס רנא:): על קדושת המצה,
שהיא מבריחה שדים ומזיקים ממשכן
הקדושה - כמו כוחה של המזוזה^{כד}.

ובספר קב הישר (פרק פ"ט) כתב בזו הלשון
'ושמרתם את המצות' (שמות יב יז).
ראוי להתבונן למה אמרה התורה במצוה זו
לשון שמירה, כי לשון שמירה נופל על ענין
הצריך שמירה מפני ליסטים או גנבים.

אמנם, דע! כי בהוציא ה' עמו ישראל
בניסים גדולים ונפלאים והפיל
תחילה השר של מצרים עם שאר שרי
האומות - כדי שלא יוכלו השרי אומות
העולם לקטרג. ועדיין יד שרי אומות העולם
עומדים עלינו בקטרוגיהם וחורקין שיני
האומות עלינו. אבל בהגיע החג הקדוש
הוא חג הפסח, מתנוצצים ומתעוררים עלינו
לקטרג ומבקשים לגרום רעה על עמא
קדישא. אבל הקב"ה צווה לנו באזהרת
אכילת מצה. והמצוה היא מכרעת הסטרא
אחרא והמקטרגים שלא יוכלו לקטרג עלינו

והשיב לה הבית אברהם, הנה בכל השנה את מתחננת בפני שאוכל עוד קצת ואטעם עוד
קצת, אך מה אעשה ונפשי קצה במאכל ומשתה, אמנם בליל שימורים יש לי הזדמנות אחת
בשנה לקיים מצוות אכילת מצה, וכי לא אחטפה בכל כוחי?! הלא זהו המאכל היחיד שאני
מוצא בו טעם...

כד. זו לשון הזוהר 'מצה אמאי (ס"א אתקריאת מצה)', אלא הכי תנינן, 'ש-דל' בגין דאמר לעולמו
די דיאמר לצרותינו די, אוף הכי מצה, בגין דקא משדד דמברחת לכל סטרין בישין ועביד
קטטה בהו, כגוונא דש-די דמזוזה, דמבריה לשדים ומזיקים דתרעא, אוף הכי איהי מברחת לון
מכל משכני קדושה, ועביד מריבה וקטטה בהו, כמה דאת אמר (שם יז) 'מסה ומריבה' ע"ד כתיב
מצה, והא מסה בסמ"ך איהו?! אלא תרגומו דמסה איהו מצותא'.

כה. לרבינו חיים מפלאגי זיע"א.

דחווה"מ) מה שכתב הגדרה מיוחדת על מצוות אכילת מצה, וזו לשונו "שבעת ימים מצות תאכל - אשר צויתך" (שמות לד יח). הא דלא כתיב 'כאשר צויתך' כמו גבי שבת. והיינו שבמקום אחר נאמר 'תאכל מצות' (שמות כג טו, שמות לד יח, דברים טז ח) 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים' (דברים טז ג), ואם כן אכילת מצה אינה מצוה עצמית רק לזכרון למצוה אחרת שהיא זכירת יציאת מצרים. ובאמת, אכילת מצה היא מצוה בפני עצמה, והיא אבר אחד מאיברי הנשמה, שכמה פעמים נזהרנו על אכילת מצה, ועל כן אמר כאן שתאכל מצות לשם אכילת מצה. וזהו 'אשר צויתך' לאכול וכו'.

חכמינו ז"ל 'מיכלא דאסוותא', כמו שכתב בזוה"ק וכו'. [ועיין עוד בספרו יפה ללב חלק ז', שכתב, דטוב ליקח מאפיקומן לישא אצלו בחיקו, והוא סגולה להינצל מהגזלנים, ולהבריח הקליפות. ולהשתיק הים מזעפו - שישליך ממנה לד' רוחות הספינה. והוא רמז הכתוב (תהלים נד ט) 'מכל צרה הצילנו' - ראשי תיבות מצ"ה. ואם יהיה מן בציעת הפת 'המוציא' - שבירך בה ב' ברכות, יותר טוב].

מצות אכילת מצה היא אבר מאברי הנשמה

וראה במנחם ציון (דרושים לפסח בסעודת יום ג'

קדושת ליל הסדר

☆ גדלות ליל הסדר נתגלתה כבר אצל אברהם ויצחק אבינו ע"ה - קודם שנגאלו בו ☆ בלילה הזה אוצרות טללים נפתחים ☆ לילה כיום יאיר ☆ יוצאי מצרים הקריבו קרבן פסח במקום המקדש ☆ קרבן פסח של אליהו הנביא

הדבר מן העת שגזר עליהם הגלות, שיוציאם בלילה הזה - בבא הקץ מיד'. ויש ללמוד מדבריו, שליל הסדר לא התקדש מעת שיצאו בני ישראל מארץ מצרים, אלא כבר משעה שנגזרה גזירת גלות מצרים, ייעד הקב"ה לילה זה לגאולתם בבוא העת.

ויש ללמוד מדברי המדרש תנחומא (פר' לך לך סי' יא), שלילה זה התייחד לפורענות מצרים - בזכות מלחמת אברהם אבינו עם

גדלות ליל הסדר נתגלתה כבר אצל אברהם ויצחק אבינו ע"ה - קודם שנגאלו בו

מצינו ברמב"ן על מה שנאמר (שמות יב מב) 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים', שכבר משעה שנגזרה הגזירה שיִרְדו בני ישראל למצרים, ייעד הקב"ה את הלילה הזה להוציאם ממצרים. וזו לשונו 'אמר 'ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים', כי שמר להם

העליונים אומרין שירה. עשה מטעמים לאביך ויאכל - עד שהוא בעודו חי יברך וכו'. ר' יהודה אומר: עשרה ברכות בירך יצחק את יעקב, על טלי השמים ועל דגן הארץ, כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שנאמר (בראשית כז כח) 'ויתן לך האלוקים מטל השמים יעבדוך עמי'. וכשיצא יעקב מאת פני יצחק אביו מעוטר כחתן וככלה בקשוריה, וירד עליו תחתיו טל מן השמים ונדשנו עצמותיו ונעשה גם הוא גבור כח, לכך נאמר (בראשית מט כד) 'מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל'.

לילה כיום יאיר

ובזוה"ק (פר' בא לח.) מובא על לילה זה, שבשעה שהקב"ה עשה דין בארץ מצרים והמית את בכוריהם, האיר הלילה לישראל כמו שמאיר היום בתקופת תמוז, וכך ראו בני ישראל עין בעין את הדינים שעשה ה' למצרים, ועל כך נאמר (תהלים קלט יב) 'ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה'^{כז}.

ובאור החיים (שמות פרק יב ל) רמז את דברי הזוה"ק בפסוקא דקרא, וזו לשונו 'ויקם פרעה לילה', טעם אומרם 'לילה', יתבאר על דרך אומרם ז"ל (זוהר פר' בא לח.) כי אותו לילה היה כיום יאיר כחצות היום.

המלכים. וזו לשון המדרש 'אמר אברהם לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אילולי ששיתפת(ה) כבודך עמי ועזרתני, מה אדם אחד יכול לעשות כנגד תשעה מלכים וחיילותיהן. אלא על ידי שעזרתני נפלו בידי, מה כתיב (בראשית יד טו) 'ויחלק עליהם לילה'. רבנין אמרין, הלילה נחלק מאליו. ר' בנימין בן יפת בשם ר' יוחנן [אמר]: הקב"ה שהוא יודע עתותיו ורגעיו - הוא חֵלְקוּ. אמר לו הקב"ה: אתה עשית עמי מאמש עד חצי הלילה והרגת בשונאי, חייך אני עושה עם בניך מחצות עד הבוקר והורג בשונאיהם, שנאמר (שמות יב כט) 'ויהי בחצי הלילה'^{כח}.

בלילה הזה אוצרות טללים נפתחים

ואף יצחק אבינו ע"ה ידע שליל שימורים הוא זמן נעלה ומופלא, כמובא בפרקי דר' אליעזר (פרק לא) בזו הלשון 'הגיע ליל יום טוב הפסח וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר: בני! הלילה הזה העליונים אומרים שירה. הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים. היום הזה ברכת טללים. עשה לי מטעמים, עד שאני חי אברככה. ורוח הקודש משיבה אותי ואומר[ת]: 'אל תלחם את לחם רע עין' (משלי כג ו). הלך להביא ונתעכב שם, אמרה רבקה אל יעקב: בני! הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים. הלילה הזה

כו. סימן נאה יש לתת לפי זה, שבחצי לילה הראשון של הלילה - בעת שנלחם אברהם עם המלכים, מקיימים מצוות ששייכות 'בין אדם לחברו', כגון סיפור יציאת מצרים, וכללות מצוות הלילה שמתקיימות בצוותא חדא. אמנם מחצות הלילה עד הבוקר, בעת שהקב"ה הרג בשונאיהם של ישראל - 'בין אדם למקום', מהללים ומשבחים את הקב"ה ב'הלל' נרצה, עד שיעלה עמוד השחר.

כז. זו לשון הזוה"ק 'תנא, הוה נהיר ליליא ליליא כיומא דתקופה דתמוז, וחמא כל עמא דינוי דקודשא בריך הוא, הדא הוא דכתיב (תהלים קלט יב) 'ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה'.

נשרים ואביא אתכם אלי'. וזו לשונו 'יִטְעֲנִית יִתְכוֹן עַל עֲנִינֵי הַיָּעַל גְּדַפִּי נְשָׂרִין מִן פִּילוֹסִין, וְאוֹבִילִית יִתְכוֹן לְאַתֵּר בֵּית מוֹקֵדֶשָׁא לְמַעַבְד תַּמָּן פְּסָחָא. וּבְהֵוֹא לִילָא אֲתִיבִית יִתְכוֹן לְפִילוֹסִין, וּמִתַּמָּן קְרִיבִית יִתְכוֹן לְאוֹלְפָן אוֹרְיִיתִי'. ובכתר יונתן (שם) תרגם את דבריו ללשון הקודש, וזו לשונו 'ונשאתי אתכם על עננים כמו על כנפי נשרים - מן רעמסס, והובלתי אתכם למקום בית המקדש לעשות שם פסח, ובהוא לילה השבתי אתכם לרעמסס ומשם קרבתי אתכם ללמוד תורתִי'.

ובהגדה של פסח (בעלזא) הביאו בשם אדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זיע"א פירוש נאה לפי החידוש הנזכר. וזו לשונו 'ברוך הבא בשם ה' ברכנוכם מבית ה'' (תהלים קיח כו). על פי מה שאמרו (מכילתא, פר' בא מסכתא דפסחא פ"ה) 'ואת עירום ועריה' (יחזקאל טו ז), על כן נתתי לך דם מילה ודם פסח - להיות עוסק במצוות. ומצות מילה נקרא 'שם ה'' כ"ט.

ואיתא בתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק (שמות יט ד) 'ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי', שהגביהם הקב"ה בליל פסח על כנפי הענן והביאם במקום המקדש ושם עשו את הקרבן פסח, ועיין

ורמזתי רמז זה בפסוק (לקמן יג ח) והגדת לבנך ביום ההוא, כי יכוין לומר שיגיד לו גם נס הלילה - שנעשה יום'.

ויש ללמוד מסוף דברי האור החיים, שבכלל מצוות סיפור יציאת מצרים - 'והגדת לבנך', צריך לספר לו על האור שהאיר הקב"ה לישראל - 'ביום ההוא', שלא היה חושך לישראל בלילה ההוא, אלא אדרבה, לכל בני ישראל היה אור חזק ובהיר ככחצות היום של תקופת תמוז.

ולהלן (שם) מוסיף האור החיים על נס הארת הלילה, שהארה זו היתה רק ליהודים ולא למצרים הרשעים. וזו לשונו 'ושמא תאמר כי זרח אור בלילה - דרך כלל לרעים ולטובים. לזה אמר (שמות יב ל) 'ויקם פרעה לילה', כשקם הוא לקרוא למשה ולאהרן, מנע ה' מרשע אורו, והיה לילה - פירוש חושך, כאמרו (בראשית א ה) ולחושך קרא לילה כ"ח.

יצאי מצרים הקריבו קרבן פסח במקום המקדש

עוד יש ללמוד על קורות בני ישראל בשעה שיצאו ממצרים, ממה שמצינו בתרגום יונתן בן עוזיאל, פירוש נפלא על הפסוק (שמות יט ד) 'ואשא אתכם על כנפי

כח. עפ"י דברי הזוה"ק הללו, תירץ אדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זצוק"ל את דברי רש"י ז"ל בפר' שלח (במדבר טו מא ד"ה פתיל) על הפסוק (שם פסוק לה) 'ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת'. דהנה רש"י פירש (שם) בזו הלשון 'ושמונה חוטים שבה - כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים'. והקשו המפרשים, שהרי לא שהו ישראל אלא שבעה ימים (עי' רש"י פר' בשלח שמות יד ה ד"ה ויגד). אך לפי דברי הזוה"ק שהאירה החמה כיום תקופת תמוז, תירץ המהרי"ד, שגם הלילה ההוא נחשב ליום, ויחד עמו עלה החשבון לשמונת ימים.

כט. כמובא בזוה"ק (פר' לך לך צה). "בכל המקום אשר אזכיר את שמי, מהו אזכיר את שמי,

המזבח' נכלל אף ברית מילה שהיא עולה לה' כקרבת לריח ניחוח, כמובא בזוה"ק (פר' לך לך דף צה.)^{לא}.

קרבת פסח של אליהו הנביא

ועד היום גדולי הדורות זוכים לאכול מקרבן פסח של אליהו הנביא זכור לטוב, כמובא בהגדת דברי חיים בזו הלשון 'פעם אחת אחר אפיקומן, אמר רבינו (בעל הדברי חיים זיע"א) בזה הלשון ממש: הנה סיפר לי מה שכתוב בעשרה מאמרות (מאמר אם כל חי ח"ג סי' כג) [על מאמר חז"ל], אין פוחתין משה טלאים המבוקרים במקדש (מנחות מט.), וואו זענען די ששה טלאים אהין געקומען - ווען דאס בית המקדש איז חרוב געווארן בעוונותינו הרבים. מען האט זיי גענומען למדבר, און אליהו קונה נקיבות ביומא דשוקא, והם פרים ורבים, ומכאן אליהו מקריב בכל יום שני קרבנות - אחד בבוקר ואחד בערב. האט הרב ז"ל מאוהעל (הלא הוא בעל הישמח משה זיע"א) מתפלל געווען שרוצה לראות בעיני בשר, והראה לו הקב"ה כאשר אליהו עומד ומקריב, ואליהו הוא כהן הדיוט, ומיכאל הוא כהן גדול.

שם. ואיתא בגמ' (פסחים פח.) 'לא כאברהם שקראו 'הר', ולא כיצחק שקראו 'שדה', אלא כיעקב שקראו 'בית'. וזה שאמר הכתוב 'ברוך הבא בשם ה'" - שקיימו מצות מילה. 'ברכנוכם מבית ה'" - שזכו לעשות הפסח במקום המקדש הנקרא 'בית'. ועל כן נקרא 'הלל המצרי' (ברכות נו.), אף שאומרים אותו על כל הניסים שאירעו לנו, כי נרמז בו ענין מילה ופסח שזכו ביציאת מצרים, ודו"ק'.

ונראה להוסיף נופך על דבריו, שאף הפסוק שלאחריו מרמז על יציאת מצרים וברית מילה. שמה שנאמר להלן (פסוק כז) 'א-ל ה' ויאר לנו, אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח', רומז על ליל שימורים שהקב"ה האיר לנו את הלילה כיום - 'לילה כיום יאיר'. והיינו מה שנאמר 'א-ל ה' ויאר לנו'. ועל כך אנו חוגגים וזוכים קרבנות לה', כפי שמפרש רש"י (שם) "אסרו חג בעבותים - הזבחים והחגיגות שהיו נקיים ובדוקין ממום, קושרין בכרעי מטותיהם עד שיביאום לעזרה בקרנות המזבח. ובכלל 'קרנות

(את) דא מילה דכתיב בה (תהלים כה יד) 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם' (עיין עוד בתקוני זוהר, תיקון כא, דף נז.).

ל. בפסוק 'ברוך הבא בשם ה"', כמובאר.

לא. זו לשון הזוה"ק 'פתח אידך ואמר (שמות כ כא) 'מזבח אדמה תעשה לי, וזבחת עליו עולותיך ואת שלמיך' וגו'. תאנא, כל מאן דקריב בריה לקרבנא דא, כאילו אקריב כל קרבנין דעלמא לקמיה דקודשא בריך הוא, וכאילו בני מדבחה שלימתא קמיה. בגיני כך בעי לסדרא מדבחה במאנא חד מלייא ארעא למגזר עליה האי קיימא קדישא. ואתחשיב קמי קודשא בריך הוא כאילו אדבח עליה עלוון וקרבתנין עאנא ותורי, וניחא ליה יתיר מכלהו, דכתיב 'זבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך' וגו'. (ועיין עוד שם דף צד:).

מען האט מיר פארציילט דער רבי ר' זושא ז"ל, איז געווען אין איין שוהל, האט מען איהם פארשלאסען, ער איז אנטשלאפען געווארען, האט ער זיך אויפגעכאפט האט ער געזאגט, וועט זושא פאסטען?! איז געקומען דער מלאך מיכאל, האט געברענגט א שטיק פיש פון לויתן און יין המשומר. האט דער רבי ר' איציקעל (מלובלין) האט געזאגט, אז עס איז טאקע געווען, רעכטער יין, און איין רעכט שטיק פיש. אזוי אויך צו די היינטיגע צדיקי הדור ברענגט מען איין רעכט שטיק קרבן פסח. איי מיר זענען טמאים?! טומאה נדחה בציבור'.

כמו כן כל פסח אליהו מקריב קרבן פסח, און ברענגט צו כל צדיקי הדור א שטיקל פסח (כי הם המנויים), אף מיר זענען נישט אין ארץ ישראל אין ירושלים, ברענגט אליהו אוירא דארץ ישראל ואוירא דירושלים, און מען זיצט אין ארץ ישראל, און מען עסט פונעם קרבן פסח.

די וואס זענען נישט דערביי - אליהו זאל זיי ברענגען, נאר זי האלטן זיך אין צדיקי הדור, און גלייבן אז צדיקים עסן, איז אזוי ווי זיי וואלטן אליין געגעסן. עטץ וועט'ס מיינען ברוחניות?! טעקע בגשמיות א שטיקל קרבן פסח.

'ובמורא גדול' - זה 'גילוי שכינה'

☆ השראת השכינה אצל כל יהודי בליל הסדר ☆ התעלות ישראל בלילה זה - כדוגמת כהן גדול ביום הכיפורים ☆ הקב"ה משפיע קדושה עצומה בליל הסדר - עד כדי שמתבטל כח הטומאה בתתק"ס בקדושה ☆ 'בלילה הוא נדה שנת המלך' - מחמת ביטול עריכת הסדר ☆ אם ישים אליו לבו ☆ 'משכו ידיכם מעבודה זרה' - הכנת הלב לקראת חג הפסח

השראת השכינה אצל כל יהודי בליל הסדר

מצינו בתפארת שלמה (שבת הגדול ד"ה מצות תאכל) דברים חוצבים להבות אש על גודל קדושת ליל שימורים. וזו לשונו 'זו"ש 'ובמורא גדול' - זה גילוי שכינה'. כאשר כבר בארנו מגודל קדושת לילה זאת, אשר השי"ת כביכול מתדבק עם כל אחד ואחד מבני ישראל, כמו שנאמר (שמות יא ד)

'כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים'. כי בכל חצות לילה ה' יתברך נכנס בגן עדן להשתעשע שם עם הצדיקים, כמ"ש בזוהר הקדוש (פר' ויקהל קצו). בפסוק (אסתר ז ח) 'והמלך שב מגינת הביתן'. אך בלילה זאת אינו נכנס לגן עדן, רק בתוך בני ישראל העושים רצונו במצות הנהוגים בלילה זאת - באכילת מצה וסיפור יציאת מצרים. וזהו שאמר 'ובמורא גדול - זה גילוי שכינה"ב.

מדריגה עליונה, שהרי [כש]היה נכנס לפני ולפנים, יש לו לסלק ממדריגות עולם הזה שמדריגתו אינו פשוט, ולכך יש לו לשמש בכל השנה בבגדי זהב בחוץ, אבל כשנכנס לפני ולפנים, יש לו לשמש בבגדי לבן לפי מעלת המדריגה שנכנס לשם, כי בגדי לבן הם פשוטים. ולכך צוה בליל זה לאכול מצה שהוא לחם עוני פשוט מכל, כי בליל זה נגאלו במדריגה עליונה, וכל מדריגה העליונה יש בה פשיטות'. ויש ללמוד מתוכן דבריו עד היכן מגעת התעלות ישראל עם קדושים בזה הלילה, שהם נגאלים במדרגה עליונה והנהגתם צריכה להתדמות לכהן גדול ביום הכיפורים בשעה שנכנס לפני ולפנים^ל.

והנה ידועים דברי המדרש רבה (פר' אחרי מות כא יב) שהכהן גדול היה דומה למלאך ה' צבאות - בשעה שנכנס לפני ולפנים^ל. ואף אנו בעת אכילת מצה מתדמים למלאך ה' צבאות, שהרי טעמה של המצה שאכלו ישראל בעת צאתם ממצרים, היה כטעם ה'מן', כמובא בגמ'^ל שהבאנו לעיל (קידושין לח). 'עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן'. וה'מן' הוא לחמם של מלאכי השרת, כמובא בגמ' (יומא

חזינן מדבריו הק', עד כמה חשוב אצל הקב"ה עריכת הסדר של כל יהודי ויהודי, עד כדי כך שבליל שימורים הקב"ה אינו נכנס לגן עדן להשתעשע עם הצדיקים, אלא בא לתוך בתי בני ישראל שעושים את רצונו ומקיימים את מצוות הלילה ומתדבק עמם, 'אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלוקיו'.

התעלות ישראל בלילה זה

- כדוגמת כהן גדול ביום הכיפורים

והנה מצינו במהר"ל (גבורות ישראל פרק נא - ביאור הגדה של פסח ד"ה ולפיכך) שכתב בזו הלשון 'ולפיכך צוה לאכול מצה - לחם עוני שהוא לחם הפשוט, שהרי אין בו דבר, רק עצם פשוט, כי לשון 'מצה' בא על דבר שהוא פשוט, כמו שנקרא העור שהוא פשוט - דלא מליח ולא קמיח וכו'. ומפני שבלילה הזה היו נגאלים במדריגה העליונה - למעלה מן עולם המורכב, צוה שיהיה אכילתן מצה שהיא פשוטה.

דמיון זה, כהן גדול משמש בכל ימי השנה בבגדי זהב, וביום הכיפורים בבגדי לבן לפני ולפנים. וזהו בשביל שהוא קונה

ומרו'. פעם אמר [הגה"ק ר' חיים מצאנז זיע"א] בשם הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזיבוז זצ"ל, שפירש 'אני ה', היינו אני בעצמי יש בי שם הוי"ה ברוך הוא. כי מצה מרומז על י-ה, ומרוז מרומז על ו-ה (פרי עין חיים שכ"א פ"ו). נמצא דאם האדם אוכל מצה ומרוז יש בו שם הוי"ה, וזה 'אני הוי"ה'.

לג. ויש בזה נותן טעם לשבח' בטעם המנהג ללבוש 'וויסע קיטעל' בליל הסדר, שהרי אנו דומים לכהן גדול הנכנס לפני ולפנים.

לד. זו לשון המדרש 'אמר ר' אבהו וכהן גדול לא אדם היה, אלא כהוא דאמר ר' פנחס בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידים עליו. הדא הוא דכתיב (מלאכי ב ז) 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא'.

עה:): "לחם אבירים אכל איש" (תהלים עה כה)
- לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו.

שהביא הבית יוסף (שם ס"ק א ד"ה הלוקח)
בארוכה ליה.

הקב"ה משפיע קדושה עצומה בליל הסדר - עד כדי שמתבטל כח הטומאה בתתק"ס בקדושה

והנה מצינו במגן אברהם (או"ח סי' תעב
סק"ב) שכתב על דברי המחבר
'יסדר שולחנו בכלים נאים כפי כוחו'.
שהמהרי"ל בכל השנה ימות השנה לא היה
משתמש בכלים שמשכנו אצלו נכרים, חוץ
מליל פסח.

ואין לומר שמחמת מה שהמשכונות הללו
שייכים לעכו"ם, משום כך הם
פטורים מן הטבילה, כמובא בשו"ע (שם סעי'
ז) 'השואל או שוכר כלי מהעובד גילולים,
אינו טעון טבילה'. שהרי ישנו חילוק בין
שאלה ושכירות לבין משכון, וכפי שפסק
המחבר (שם סעי' ט) בהדיא בזו הלשון 'משכן
עובד כוכבים כלי לישראל, אם נראה בדעת
העובד כוכבים שרוצה לשקעו בידו, טעון
טבילה, ואם לאו, יטבילנו בלא ברכה, או
יקנה כלי אחר ויטבילנו עמו'. וא"כ יש
לבאר מה נשתנה ליל הסדר מכל הלילות,
שבכל הלילות אנו מטבילין את משכונות
העכו"ם - קודם שנשתמש בהם, ואילו
בלילה הזה אין אנו מטבילין ל'.

ובפשטות צריך להבין את מנהגו של
המהרי"ל, היאך מותר
להשתמש בכלי של גוי בלא טבילה, והלא
פסק הטור (יו"ד סי' קכ סעי' א) בזו הלשון
'הלוקח כלים חדשים מן הנכרי אסור
להשתמש בהן עד שיטבילם טבילה הוגנת
- בלא חציצה, במקוה של ארבעים סאה'.
והיינו כדי להוציאם מידי טומאתן, וכמו

אכן, מצינו בחתם סופר (תורת משה פר' צו ד"ה
הנה במהרי"ל) שתירץ וביאר את דינו

לה. זו לשון הבית יוסף 'הלוקח כלים חדשים מן הגוי אסור להשתמש בהם עד שיטבילם
טבילה הוגנת וכו'. פשוט בסוף מסכת עבודה זרה (עה:), ומייתי מדכתוב בפרשת מדין (במדבר
לא כג) 'אך במי נדה יתחטא', כלומר מים שהנדה טובלת בהם דהיינו ארבעים סאה, ופירשו
בירושלמי (עבודה זרה פ"ה ה"ו) דטבילה היא כדי שיצאו מטומאתו של גוי לקדושתו של ישראל'.

לו. אף שהיה מקום ליישב זאת עפ"י מה שכתב החתם סופר (חלק ד, אבן העזר חלק ב' סי' קלו ד"ה
אמנם) בשם החק יעקב, שהמהרי"ל לא התיר להשתמש עם הכלים אלא רק להעמיד אותם
על השולחן כדי לשמוח בראיתם. מפני שלמעשה מצינו שהחתם סופר פסק לדינא בזו הלשון
'והאמנם לדינא כבר נהגו העם כדעת הט"ז וש"ך ופר"ח בי"ד סי' ק"כ, וכן הסכים שם חק
יעקב לדינא, להתיר תשמיש משכונות של גוי'.

עוד מצינו שהחתם סופר הביא רמז לדינו של המהרי"ל (תורת משה פר' תולדות ד"ה אנכי) להתיר
להשתמש בכליו של העכו"ם בליל שימורים, ממה שיעקב אבינו לבש את בגדי עשו כשבא
אל יצחק. וזו לשונו 'ומכאן יש לומר רמז למה שכתב המגן אברהם סי' תע"ב סק"ב בשם
מהרי"ל להשתמש בליל פסח במשכונות של עכו"ם, כי היה אז ליל פסח, כמו שכתב רש"י
(בראשית כז ט ד"ה שני גדי), ושאלה הבגדים של עשו ליעקב שלא מדעתו'.

'בלילה ההוא נדדה שנת המלך'**- מחמת ביטול עריכת הסדר**

עוד יש ללמוד על שגב קדושת עבודת ישראל בליל שימורים, מן המובא במדרש רבה (אסתר ח ז) על הפסוק (אסתר ד טו-יז) 'ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי, לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן, וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום', שהימים הללו היו: "ג י"ד וט"ו בניסן¹⁷". וכך אנו אומרים בפיט (ואמרתם זבח פסח) 'קהל כינסה הדסה צום לשלש בפסח'.

ותמה על כך התפארת שלמה (רמזי פסח

ליום ב' דפסח ד"ה בלילה ההוא), מדוע אסתר גזרה שיצומו בפסח ויבטלו את מצותיו, הלא גזירתו של המן היתה לחודש אדר, וכמו שנאמר (אסתר ג יג) 'ונשלוח ספרים ביד הרצים אל כל מדינות המלך, להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, בשלושה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר', וא"כ מדוע לא המתינה עוד יום אחד - כדי שיצומו בחולו של מועד ולא יפסידו את מצוות ליל שימורים.

ובאמת, במדרש הנזכר מובא שמרדכי

שאל את אסתר שאלה זו, וזו לשון המדרש 'שלח לה, והרי בהם יום ראשון של פסח. אמרה לו, זקן שבישראל

של המהרי"ל באופן מחודש ונפלא. דהנה קָּלִי סעודה של גוים, באופן שאי אפשר להטבילים (מחמת שאינם של ישראל) יש בהם סכנה עצומה, וכמו שנאמר (יחזקאל ד יג) 'לחמם טמא'. ולטעם זה, כשביקשו ישראל מהמצרים שישאלו להם את כליהם, הם השאלו להם אותם מתוך שמחה, כיון שמזלם הרגיש שעל ידי כך יגרם טומאה וזוהמה רבה אצל ישראל. אמנם המצרים לא ידעו שכח הקדושה שהשפיע הקב"ה על ישראל כדי לגאלם, חזק לאין ערוך מכח טומאתם, ולא יוכלו להם. ולטעם זה, עד היום אין מקום לחשוש מלהשתמש במשכונות שלהם בליל יציאת בני ישראל מארץ מצרים.

וזו לשונו של החתם סופר 'אך תגבורת הקדושה שהשפיע הקב"ה על ישראל

בלילה ההוא, אעפ"י שלא היו ראויים, מ"מ הקב"ה עשה כך כדי להשלים רצון צדיק - אברהם אבינו ע"ה 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' (בראשית טו יד), על כן השפיע עליהם כל כך - עד שנתבטלה הטומאה בתתק"ס בקדושה (כמו בריה שבטילה בתתק"ס לכמה פוסקים)¹⁷. ולכן בכל פסח מותר להשתמש במשכונות של נכרים, כי אז מכח גודל ההתלהבות דסיפור יציאת מצרים לא ישלוט בנו כח הטומאה אעפ"י שלא נטבלו'.

לז. הרשב"א (שו"ת רשב"א ח"א סי' רע"א) והאור זרוע (סי' רס"ד).

לח. זו לשון המדרש 'ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי, אמרה לו לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן, וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים, אלו הן: "ג י"ד וט"ו בניסן'.

בסדר ליל שמורים ואכילת מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים בהגדה בלילה זאת'. והיינו שבכל דבר שאנו עושים בליל הסדר, 'קדש' 'ורחץ' 'כרפס' 'יחץ' וכו', נפעלים יחודים נפלאים בעולמות העליונים לט'.

ואסתר שידעה זאת, החליטה לגזור את התענית על לילה זה דווקא, בכדי לעורר רעש למעלה. ובאמת, זה גופא הדבר שגרגר ש'בלילה ההוא נדדה שנת המלך' - מלכו של עולם. מפני שמלכו של עולם יורד בכל שנה ושנה עם פמליא דיליה, לראות את עריכת הסדר אצל כל אחד מישראל (כמובא ברעיא מהימנא שמות מ:), ובשנה ההיא שלא ערכו את הסדר, לא היה מצה ולא כרפס, לא יחץ ולא מגיד, ונעשה מכך רעש גדול בשמים.

וכשביטלה אסתר את הסדר על ידי הצום של כלל ישראל, כביכול אמרה למלכו של עולם: ראה איך נראה

למה הוא פסח. מיד שמע מרדכי והודה לדבריה, הדא הוא דכתיב (אסתר ד יז) 'ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צותה עליו אסתר', תמן אמרין שהעביר יום טוב של פסח בתענית ועל אותה צרה'.

אלא שיש להבין מה התשובה שענתה לו אסתר 'זקן שבישראל למה הוא פסח', מה היתה כוונתה. הלא אם נכתב ונחתם בטבעת מלכו של עולם שתתקיים מזימתו של המן חלילה, לכל הפחות שיזכו באותה שנה לערוך את הסדר ולקיים את כל מצוות הלילה. וכן מדוע 'מיד שמע מרדכי והודה לדבריה', מה הבין מדבריה - שמחמתם הודה לה.

וכתב התפארת שלמה לתרץ את קושייתו בהאי לישא קדישא 'והנה בחג הפסח הקדוש הזה, לא יאומן כי יסופר מקהלות רבבות הסודות והיחודים אשר נעשים בעולמות העליונים על ידי ישראל

לט. ויש ללמוד עד היכן מגעת חשיבות מעשיהם ופעולותיהם של ישראל בלילה זה, מן המובא בילקוט שמעוני (בראשית רמז יז) בזו הלשון 'הקב"ה נמלך במלאכים, אמר להן: עולם אני מבקש לבראות. אמרו לו למה? אמר להן בשביל עם אחד שנקרא 'ישראל'. אמרו לו ומה טיבן? אמר להן, כשם שהבדלתי בין אור לחשך, כך במצרים (שמות י כג) 'ולכל בני ישראל אור במושבותם'. כשם שהבדלתי בין מים העליונים לתחתונים, אף להן אני עתיד לעשות כן, שנאמר (שמות יד כב) 'והמים להם חומה מימנים' וכו'. אמרו לו: ריבוננו של עולם, מה עשה לך העם הזה שאתה כל כך מחבבנו. אמר להן, ביום ראשון - בראתי שמים וּמַתְחַתֵּימ, שנאמר (ישעיהו מ כב) 'הנוטה כדוק שמים' וגו', אף הם אני משרה שכינתי ביניהן, שנאמר (שמות כה ח) 'ועשו לי מקדש'. בשני - הבדלתי בין מים למים, אף הן (שמות כו לג) 'והבדילה הפרוכת לכם'. ביום השלישי - בראתי דשאים וזרעים, אף הן אוכלין ירקות בליל פסח ומביאין לחם הפנים. ברביעי - בראתי מאורות, אף הן (שמות כה לא) 'ועשית מנורת זהב' וכו'. 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם', בוראן משבחן מי מגנן? בוראן מקלסן מי יתן בהם דופי? אלא נאין הן ומשובחין'. ויש ללמוד וללמד את יוצאי חלצנו, מוסר השכל על גודל מעלת אכילת ירקות בליל פסח, שבזכות מצוה זו, בורא כל עולמים ברא את הדשאים והזרעים בעת בריאת העולם, ובזכות קיום מצוה זו הוא משבח ומקלס את ישראל.

קיומה' (עיין מנחות צט:). וכשהבין מרדכי את כוונתה, מיד הודה לדבריה^{מא}.

ויש ללמוד מכך - עד היכן מגעת חשיבותו וגדולתו של 'ליל שימורים', ש'לא יאומן כי יסופר מקהלות רבבות הסודות והיחודים אשר נעשים בעולמות העליונים על ידי ישראל בסדר ליל שמורים'. ואם על ידי ביטול ליל שימורים בימי מרדכי ואסתר, התעורר רעש גדול בעליונים, שמע מינה שקיום מצוות הלילה בכל שנה, זהו סוד קיומם וחיותם של ישראל - עד סוף כל הדורות.

אם ישים אליו לבו

ומן הראוי להכין את עצמנו לקראת לילה קדוש זה כדבעי, וכפי שהיה קודם קבלת התורה, שנאמר (שמות כד ג) 'ויבוא

העולם בלא 'ליל הסדר'. הנה המן רוצה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים, ואם תתקיים גזירתו לא יהיה יותר ליל הסדר, האומנם בשמים מוותרים על 'מקהלות רבבות הסודות והיחודים אשר נעשים בעולמות העליונים על ידי ישראל בסדר ליל שמורים'?!^{מב}.

ונראה, שלכך היתה כוונת אסתר כשהשיבה למרדכי 'זקן שבישראל, למה הוא פסח'. כלומר, אם נגזרה גזירת כליה ח"ו, למה לעשות את הפסח. אדרבה עדיפא, שכל העם הנמצאים בשושן הבירה יתבטלו מלעשות כדת מצוות הלילה, ועל ידי כך יתעורר רעש למעלה 'לדעת מה זה ועל מה זה', ומשם דייקא תבוא הישועה, בבחינת 'ביטולה זהו

מ. זו לשון התפארת שלמה 'למה באמת לא המתינה עוד יום אחד לצום בחול המועד, הלא זמן היה להם כל השנה עד אדר הבא. אך הנה ידוע, היות רצון הש"י בעבודת עושי רצונו ושומרי תורתו, אשר כל העולמות קיימים אך ע"י הצדיקים ועליהם היתה כל הכוונה בבריאה מתחלה, והנה בחג הפסח הקדוש הזה לא יאומן כי יסופר מקהלות רבבות הסודות והיחודים אשר נעשים בעולמות העליונים ע"י ישראל בסדר ליל שמורים ואכילת מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים בהגדה בלילה זאת. לכן אסתר הצדקת, כאשר ידעה היא כי כל קיום העולמות תלוי רק בבני ישראל, התחכמה בזה לעורר אהבת הש"י על עמו, לאמר כי בלעדם לא יתקיים העולם, א"כ איך יאבדו חלילה. והיא כאשר שמעה כי נגזרה הגזירה למעלה, ג"כ צוותה שיבטל מרדכי וחביריו כל סדר ליל הפסח, וכן כל העם אשר בשושן עמו התענו. וע"כ - כאשר בטלו מעבודתם לילה הזה, נעשה רעש למעלה בכל העולמות מה זה ועל מה זה, והיא שהמתינה אסתר שלא לגלות דבר בקשתה עד למחר יום א' של פסח, כי ע"י שחסרו אז מעבודתם נעשה רעש למעלה, כי אם יתבטלו ישראל חלילה יתבטלו כל העולמות, ולכך 'בלילה ההוא נדה שנת המלך' - זה מלכו של עולם, ויאמר להביא ספר הזכרונות של מצות מכבר, וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי' - סדר הגדה בליל פסח ככוונה'.

מא. והוא מעין המובא בגמ' (יומא פה:): 'אמרה תורה, חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה'.

את הלב ולהכין אותו לקראת הלילה הגדול והקדוש הבא עלינו לטובה, עלינו לעשות מה שעשה משה קודם קבלת התורה - 'ויספר לעם', לספר את גודל השעשועים שיש להקב"ה ממצוותיהם של ישראל, וכלשונו של הקדושת לוי 'גודל השעשועים שמשמעו הקב"ה בקיום המצות, והשפע והששון והשמחה שמשפיעין ישראל בכל העולמות על [ידי] קיום מצות הבורא ברוך הוא'. ובמיוחד בליל הסדר, כדברי התפארת שלמה הנזכרים 'לא יאומן כי יסופר, מקהלות רבבות הסודות והיחודים אשר נעשים בעולמות העליונים על ידי ישראל בסדר ליל שמורים ואכילת מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים בהגדה בלילה זאת'. ועל ידי כך נזכה בסייעתא דשמיא להתעוררות הלב בחשק גדול ושמחה רבה.

'משכו ידיכם מעבודה זרה'

- הכנת הלב לקראת חג הפסח

עוד מצינו בענין ההכנה לקראת יו"ט, את דברי השם משמואל (פר' ויקרא שנת

משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה'. ופירש רש"י (שם ד"ה ואת כל המשפטים) שהכוונה על המשפטים שנאמרו לישראל קודם קבלת התורה - ז' מצוות בני נח, שבת, כיבוד אב ואם, פרה אדומה, ודינים שהצטוו במרה^{מב}.

והקשה עליו הרמב"ן (שם פסוק א ד"ה ואל) 'כי איננו נכון שיהיה על המשפטים שנצטוו בני נח ושנאמרו להם במרה, שכבר שמעו וידעו אותם, ולא יאמר 'ויספר' אלא בחדשות אשר יגיד'.

ותירץ הקדושת לוי (פר' משפטים ד"ה לכן נראה) את דברי רש"י מקושיית הרמב"ן, שבאמת משה רבינו לא חידש להם את החוקים והמשפטים עצמם, אלא הוא סיפר להם את גודל השעשועים שיש לפניו ית' מקיום המצוות. וכששמעו זאת, נענו ואמרו כאחד: 'כל אשר דיבר ה' נעשה', כלומר אנו רוצים עוד מצות - כדי לזכות להוסיף שעשועים להקב"ה^{מב}.

ועל דרך דבריו נראה לומר, שבכדי לעורר

מב. זו לשון רש"י 'שבע מצות שנצטוו בני נח, ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה'.

מג. זו לשונו 'לכן נראה, כי באמת אלו נצטוו במרה, וכן ז' מצות שנצטוו כבר, רק שמשה רבינו עליו השלום היה מספר לעם גודל הפעולה שפעלו ישראל בקיום הז' מצות ובמצות שנצטוו במרה, והאיך שהקב"ה משתעשע בקיום המצות, ושכל העולמות והנשמות תלוין בהן. וסיפר משה גודל מעלות המצות שקיימו ישראל, דהיינו ז' מצות ומה שנצטוו במרה. ונמצא 'ויספר לעם' לא קאי אציווי מצות, שהרי כבר נצטוו, רק מלת 'ויספר לעם' הוא שמספר להם גודל המעלות והשעשועים שפעלו ישראל בקיום המצוות ההם. אז, כיון ששמעו ישראל גודל השעשועים שמשמעו הקב"ה בקיום המצות, והשפע והששון והשמחה שמשפיעין ישראל בכל העולמות על [ידי] קיום מצות הבורא ברוך הוא, אז ענו ואמרו 'כל אשר דיבר ה' נעשה', כלומר שאנחנו רוצים עוד במצות, כדי שישתעשע כביכול הקב"ה, ושישפיע הקב"ה עוד שפע רב וברכה וחיים בקיום המצות'.

יום אחר יום עד הנקודה הפנימית, כמו כן עשרה ימים אלו, שנאמר 'משכו ידיכם' מעבודה זרה. ובכלל עבודה זרה כל הרצונות שלא לה' המה, בכל יום ויום להשגיח היטב על יחוד המעשה לה', יום אחר יום - עד הנקודה הפנימית שבלב, זה היה עבודתם בעשרה ימים אלו, וכן נשאר זה לדורות. ולעומת טהרת הלב ויחוד המעשה שבימים אלו - זוכין אחר כך להארה אלקית בימי הפסח^{מד}.

תרע"א ד"ה יש להבין) שכתב בזו הלשון 'יש להבין למה הקדים לאמור להם מצות הפסח בראש חודש מאחר שמקחו בעשור. ובמכילתא [מובא], שדוקא בעשור ולא קודם, והביקור היה אחר הלקיחה דוקא, ולמה הקדים כל כך.

אך יש לומר, דעשרה ימים אלו הם כנגד עשרת ימי תשובה, וכמו ששם הם עשרה עמקים, היינו לבוא לעומק הלב -

מד. מאידך, מי שלא הצליח להתכונן כדבעי, רביה"ק בעל דברי יואל זיע"א כתב עבורו דברי חיזוק שיש בהם צרי ומרפא (הגדה של פסח מהרי"י ט"ב, ד"ה יכול מראש חודש עמ' קטו ד"ה עוד אפ"ל). וזו לשונו 'עוד אפשר לומר כוונה אחרת בזה, דבעל הגדה התכוין במאמר זה ליתן לנו התחזקות, דבאמת צריך לעשות הכנה לקדושת החג עוד מראש חודש ולא שישב אל הסדר פתאום מבלי הכין את עצמו כלל. אמנם אם עברו הימים ריקם ולא אספת לנפשך קדושה וטהרה והכנה לליל הקדוש הזה, מ"מ אל יפול רוחך ולבך לומר לנפשך נואש, תלמוד לומר 'ביום ההוא', רוצה לומר שגם ביום ההוא אם תשים נפשך בכפך, תוכל להתקדש בקדושה העליונה ולזכות להארה נפלאה של ליל התקדש החג. ואמר עוד, 'יכול מבעוד יום', שצריך על כל פנים להכין את עצמו לקדושה ההוא מבעוד יום ואם לא עשה כן כבר עבר זמנו, תלמוד לומר וכו' בשעה שמצוה ומרור מונחים לפניך', אפילו אם עברו עליך כל הזמנים ריקם, עדיין יש לך תקנה גם בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך - לקבל עליך עול מלכות שמים ועול תורתו ית' בקבלה אמיתית ובלב שלם ולפרוש מכל טומאה ונדנדו עבוד ה זרה ומינות. וקדושת לילה זו גדולה מאוד עד אין חקר, על כן, מי שרוצה להתדבק בקדושתו ית' באמת, אף שלא הכין עצמו במוקדם, יוכל לזכות אליה עכשיו, דקיימא ליה שעתא'.

חוקים להורותם

הלכות והליכות

מתוך שיעורי ההלכה,
והוספות פסקים בעל פה
שנמסרו מפי הגאון
רבי שמעיה לעזו שליט"א

הלכות לחודש ניסן

הלכות לחודש ניסן

אכילת מצה קודם הפסח

- א. אסור לאכול מצה בערב פסח^א. ונהגו העולם שלא לאכול מצה מר"ח ניסן^ב, ויש נוהגין שלא לאכול מיום הפורים שהוא ל' יום קודם הפסח והוא מנהג יחידים^ג, ויש שנהגו שלא לאכול משבת הגדול שבו כבר נאמרים פרטי הלכות פסח^ד, אמנם אלו שאוכלים מצה מטעמי בריאות, מותרים לאכול עד ערב פסח.
- ב. האיסור מדינא לאכול מצה בערב פסח הוא רק ביום י"ד ניסן, ולא בליל י"ד^ה.
- ג. קטנים שאין יודעים מה מספרים בלילה מיציאת מצרים מותר להאכילם מצה בערב פסח^ו.
- ד. מצה של חמץ אין עליו שם מצה, ומותר לאכלו כל זמן שמותר לאכול חמץ^ז.
- ה. נהגו שאין אוכלים מצה עשירה אף בערב פסח^ח.

א. רמ"א סימן תע"א ס"ב, ע"פ הירושלמי ריש פרק ערבי פסחים.

ב. מ"ב ס' תע"א סק"ב, ועי' חק יעקב ס' תע"א סק"ז שהוא מנהג קונשטאנטינא.

ג. משנת יעקב ח"ג סימן תע"א.

ד. מבית הלוי

ה. כ"כ במ"ב ס' תע"א סק"ב בשם הח"י, ודלא כמשמעות דעת המג"א, וכ"ד הגר"ח מבריסק, והביא ראייה לזה מנוסח ההגדה 'שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה', ספר זכרון אש תמיד עמ' קצ"ח.

ו. רמ"א ס' תע"א סעיף ב.

ז. מבית לוי ח"ד עמ' כח.

ח. רמ"א ס' תס"ב ס"ד, וגם בער"פ כמש"כ הרמ"א ס' תע"ב ס"א, וכ"כ במ"ב סימן תע"א סק"י, ובביאור הגר"א ס' תמ"ד נראה שאוסר ומשום דשם מצה עליו, ומובא בשער הציון ס' תמ"ד סק"א.

קמחא דפסחא

א. בני העיר מחוייבים לדאוג לצרכי העניים, ולהספיק צרכיהם לכל השנה מדין צדקה, וכל בני העיר מחוייבים ליתן צדקה זו לעניי העיר, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רנ"ו.

ב. יתר על כן הוא לפני חג הפסח, שחייבים ליתן קמחא דפסחא^ט. וכ' המ"ב' דהמנהג לחלק להן קמח שע"ז מקרבא הנייתה טפי, ובזמן הזה שנותנים מצות וכל צרכי החג^א, חייב כל אחד ליתן להגבאי צדקה, העשיר לפי עשרו^ב, כדי שיספקו כל צרכי העניים^ג.

ג. חייבים בני העיר לספק צרכי 'כלי קודש', דהיינו המלמדים, מרביצי תורה, והעוסקים בצרכי צבור באמונה, והוא אחד מתיקוני העיר.

ד. יש הנוהגים להפריש קמח מהקמח שאופים ממנו המצות ליום טוב, ויעשו ממנו מאכל או קוגיל בכדי שאם ח"ו יש חשש חמץ בקמח תולים בזה שנאכל קודם הפסח^ד, וטוב ליתנו לעניים^ט.

ט. ירושלמי ב"ב פ"א ה"ד, ומש"כ הרמ"א שהוא רק מנהג, עיין שעה"צ סק"ז שתירץ שהמנהג לחלק חטים שיהיה מקרב הנייטא. ובשעה"צ סק"י כתב ואפשר דמשום זה תקנו קדמונינו בפסח יותר משארי רגלים, שהוא זמן חירות ויושבין מסובין וכל אחד הוא וביתו ברוב שמחה אין זה כבוד לה' שהעניים יהיו אז רעבים וצמאים, ועל כן נותנין לו קמח על כל ימי הפסח שיוכל גם הוא לספר יציאת מצרים בשמחה. ועוד טעם פשוט דחמץ אינו רשאי לאכול ומצה אינו מצוי כל כך להשיג לקנות ואם לא יכינו לו על כל ימי פסח אפשר שישאר ברעב, או יוכל לבא לידי קלקול ומצאתי זה הטעם במטה יהודה, עכ"ד.

י. סי' תכ"ט סק"ד.

יא. כף החיים אות י"ב שבעיה"ק ירושת"ו המנהג לחלק מצה, ובערוך השלחן ס"ז כתב שאפשר ליתן מעות שיקנו בעצמם, ובמ"ב סי' תע"ב סקמ"ב כתב שחובה ליתן גם יין לארבע כוסות.

יב. שו"ע ורמ"א יו"ד סי' ר"נ ס"ה בשם תשו' הרשב"א כי עיקר חיוב הצדקה לפי הממון, והנותן לפי ברכתו, ראוי יותר לברכה.

יג. ושיעור הנתינה הוא כפי צרכו לכל ימי הפסח. ופשוט דאם הוא עני גדול ואין לו במה לאפות המצה, צריך ליתן לו גם דמי האפיה דהוא בכלל די מחסורו אשר יחסר לו, מ"ב סק"ד.

יד. מג"א סי' תל סק"א בשם מהרש"ל.

טו. מג"א שם בשם של"ה.

בשר זה לפסח

- א.** אסור לומר על שום בהמה שבשר זה לפסח, לפי שנראה כאילו הקדישו מחיים לקרבן פסח, ונמצא אוכל קדשים בחוץ, אלא יאמר בשר זה ליום טוב^{טו}.
- ב.** בלשון לע"ז מותר לומר "דאס איז אויף פסח"^{טז} רק אין לומר "דאס איז פאר פסח".^{טז} וכך בלשון הקודש מותר לומר בשר זה על פסח^{יז}.
- ג.** גם בעופות ודגים טוב ליזהר לכתחילה שלא לומר כן^{טז}. וי"א שהוא חומרא יתירא^כ.
- ד.** ודין זה הוא רק לכתחילה, אמנם בדיעבד אם אמר בשר זה לפסח, אין הבשר אסור באכילה^{כא}. אמנם בשו"ע הרב^{כב} ובחיי אדם^{כג} החמירו בגדי וטלה במקום שאין הפסד מרובה לאסור הבשר באכילה, אבל לא בהנאה.
- ה.** כל זה נאמר דוקא אם הבשר שלו או שיש לו שותפות בה, אבל בבשר שאינו שלו לכו"ע אינו אסור, שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו^{כד}.
- ו.** מותר לומר חטים אלו לפסח^{כה}.

טז. שו"ע סי' תס"ט. וצריך להזהר אף בחתיכת בשר, כגון בזרוע שצולה לקערת ליל הסדר, שלא יאמר כן (כן מוכח מדברי הרא"ש בפסחים פ"ד סימן ו, שכתב ובאשכנז רגילין למלוח בשר לצורך הפסח ולייבשו, ונזהרין מלהזכיר עליו פסח אלא אומר בשר זה ליו"ט, עכ"ל).

יז. מ"ב שם סק"ב.

יח. שער הציון סק"ח.

יט. מ"ב שם.

כ. ערוך השולחן סימן תסט אות ג.

כא. מ"ב שם סק"א, ובטעם הדבר שאין הבשר נאסר בדיעבד, כתב בערוך השולחן ס"א שהוא משום שהכל יודעין דאין כוונת האומר להקדישו לקרבן.

כב. סעי' ב'.

כג. כלל קי"ט ס"ח.

כד. שו"ע הרב שם.

כה. שו"ע סימן תסט סעיף א. דכיון דלא דמי כלל לקדשים לא אמרינן שמקדישן למוכרן ולקנות בדמיהן פסח אלא כוונתו לומר ואצניעם ואשמרם מידי חימוץ לאוכלן בפסח, מ"ב סק"ו.

ברכת האילנות

- א.** היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח, אומר בא"י אמ"ה שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות, ליהנות בהם בני אדם¹². והוא שבח והודאה שנותן להשי"ת שברא בשביל האדם, אפילו דברים שאין בהם הכרחיות לחיי האדם כמו פרי אילנות¹³.
- ב.** ודין זה אינו נוהג דוקא בחודש ניסן, אלא כל שרואה הלב לוב בפעם ראשונה מברך¹⁴. ועל דעת חכמי האמת יש לברך רק בחודש ניסן¹⁵ ויש אומרים שיכול לברך עד חודש ימים מזמן תקופת ניסן¹⁶.
- ג.** ואינו מברך רק ברואה פרח, אבל בעלים לחודי אינו מברך, ואף ברואה פרח היינו דוקא באילני מאכל, שמזה הפרח עתיד להתגדל פרי, אבל אילני סרק לא¹⁷. ואם טעה וברך על אילן סרק לא יחזור ויברך¹⁸.
- ד.** בשבת ויו"ט י"א שמברכין ברכת האילנות¹⁹, וי"א שאין מברכין²⁰. וי"א דאם חל ל' בניסן בשבת ועדיין לא בירך יכול לברך אף בשבת²¹.

נו. שו"ע סי' רכ"ו. ונוהגים לצאת ולברך בר"ח ניסן לאחר התפילה עם הציבור, קובץ מבית לוי ג' עמ' טו.

נז. ערוך השולחן סי' רכו סעיף א. ועפי"ז כתב שלכן אין מברכים על זרעים וירקות, מפני שהם כהכרחיים להאדם.

נח. מ"ב שם סק"א.

נט. ברכי יוסף סו"ס רכו, אשל אברהם בוטשאטש סימן רכו. אך בעולת שמואל הוכיח מדברי האריז"ל שלא דוקא בחודש ניסן.

ל. הגהות חתם סופר או"ח סימן רכו שקיבל כן מרבו ז"ל.

לא. משנ"ב שם סק"ב.

לב. שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן נג. וכתב הטעם משום דברכה זו היא ברכת שבח על בריות טובות ואילנות וכו' מאכל וסרק, וכיון שנתן הודאה עליהם לא צריך לברך עוד.

לג. שו"ת לב חיים ח"ב סי' מד.

לד. כף החיים שם סק"ד, שמא יטלטל האילנות בידו, או יקח בידו מהפרחים להריח בהם, או שמא יתלוש. וכתב שלדברי המקובלים שכ' שע"י ברכה זו מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח יש עוד איסור נוסף דבורר. וע"ע בספרו לב חיים ח"ב מ"ד שהקל בזה.

לה. ספר אילני דחיי פי"ב.

- ה. יש נוהגין שנשים אינן מברכות, ויש שצידדו לברך^{יב}. ולמעשה אף הנשים אם ראו אילן יברכו, אבל אינן צריכות להדר ולחפש אחר אילן כדי לברך^{יג}. וקטנים נוהגים לחנכם לברך ברכה זו.
- ו. נוהגים לברך אפילו על אילנות הנטועות בחצר ואין צריך לילך חוץ לעיר^{יד}. ומעיקר הדין יכול לברך אפילו על ראיית אילן אחד^{טו}. ולכתחילה ישתדל לברך על ראיית שתי אילנות^{טז}.
- ז. אין לברך על אילנות המורכבים מין בשאינו מינו^{טז}. וי"א שאין לברך אף באילנות של ערלה^{טז}.
- ח. טוב לברך במנין עשרה^{טז}.
- ט. אע"פ שלא בירך בשעת ראייה ראשונה יכול לברך כשיראה פעם אחרת^{טז}.
- י. כ' החיד"א בעבה"ק^{טז}, מאד יתעצם בכוונתו בברכה זו, שהיא לתיקון הנשמות שהם מגולגלות בעצי השדה והעשבים בזמן הזה, ויבקש עליהם רחמים עכ"ל,
-
- לו. שו"ת הר צבי ס' קי"ח.
- לז. ועי' תשובות והנהגות ח"א ס' ק"ן.
- לח. שו"ת לב חיים ח"ב ס' מ"ד, רב פעלים ח"ג ס' ט, כף החיים סק"ג.
- לט. שו"ת בצל החכמה ח"ו סימן לו.
- מ. עבודת הקודש אות קצ"ח. ובשו"ת הלכות קטנות ח"ב ס' כ"ח כתב שאין לברך אלא על ריבוי אילנות ודייק שם מדברי הרמב"ם (פ"י דברכות הי"ג) היוצא לשדות ולגנות.
- מא. באר היטב סימן רכו.
- מב. בחי' רעק"א נסתפק בזה, כיון דא"א ליהנות מפריה, ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ג ס' ב, ובכף החיים אות י"א כתבו שאין לברך עליהם, אך ברב פעלים ח"ג ס' ט, ובשו"ת דובב מישרים ח"ג ס' ה כתבו שאפשר לברך עליהם.
- מג. חסד לאלפים סימן רכו.
- מד. מ"ב שם סק"ה בשם תשובת מהרי"ל ס' קמ"ג. אבל בקיצושו"ע ס' ס' סעיף א' כתב שיש אומרים דאם לא בירך בפעם הראשונה שראה שוב לא יברך, וכ"כ בחיי אדם ס"ג ס"א.
- מה. ח"א אות קצ"ט.

וע"ע בקב הישר סי' פ"ח. וכתב בספר אליה רבא^מ הנזהר בברכה זו עליו נאמר
[בראשית כז, כז] ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ויתן לך וכו'.

